

**Перші підручники
у фондах ЦНБ
Харківського
університету**

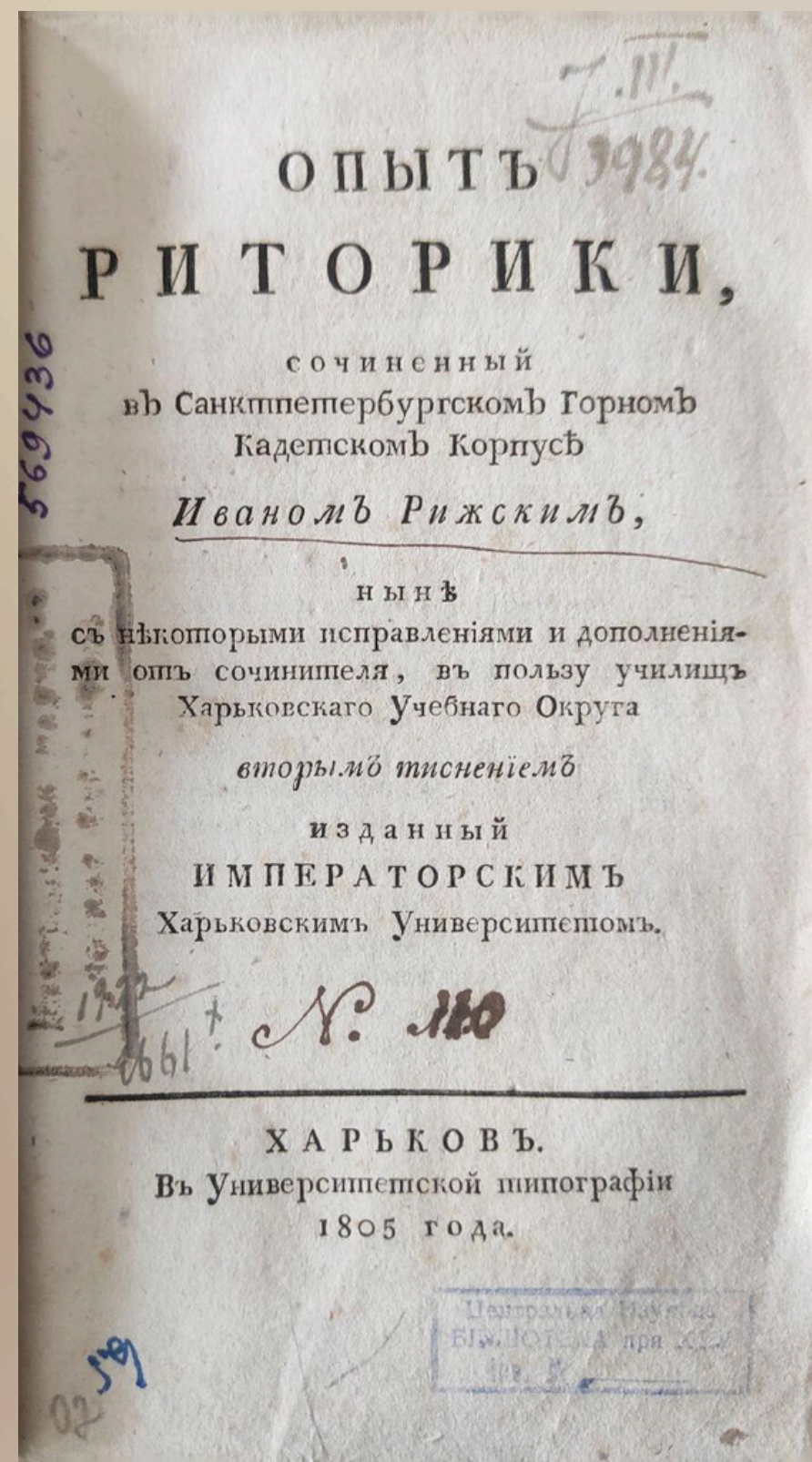
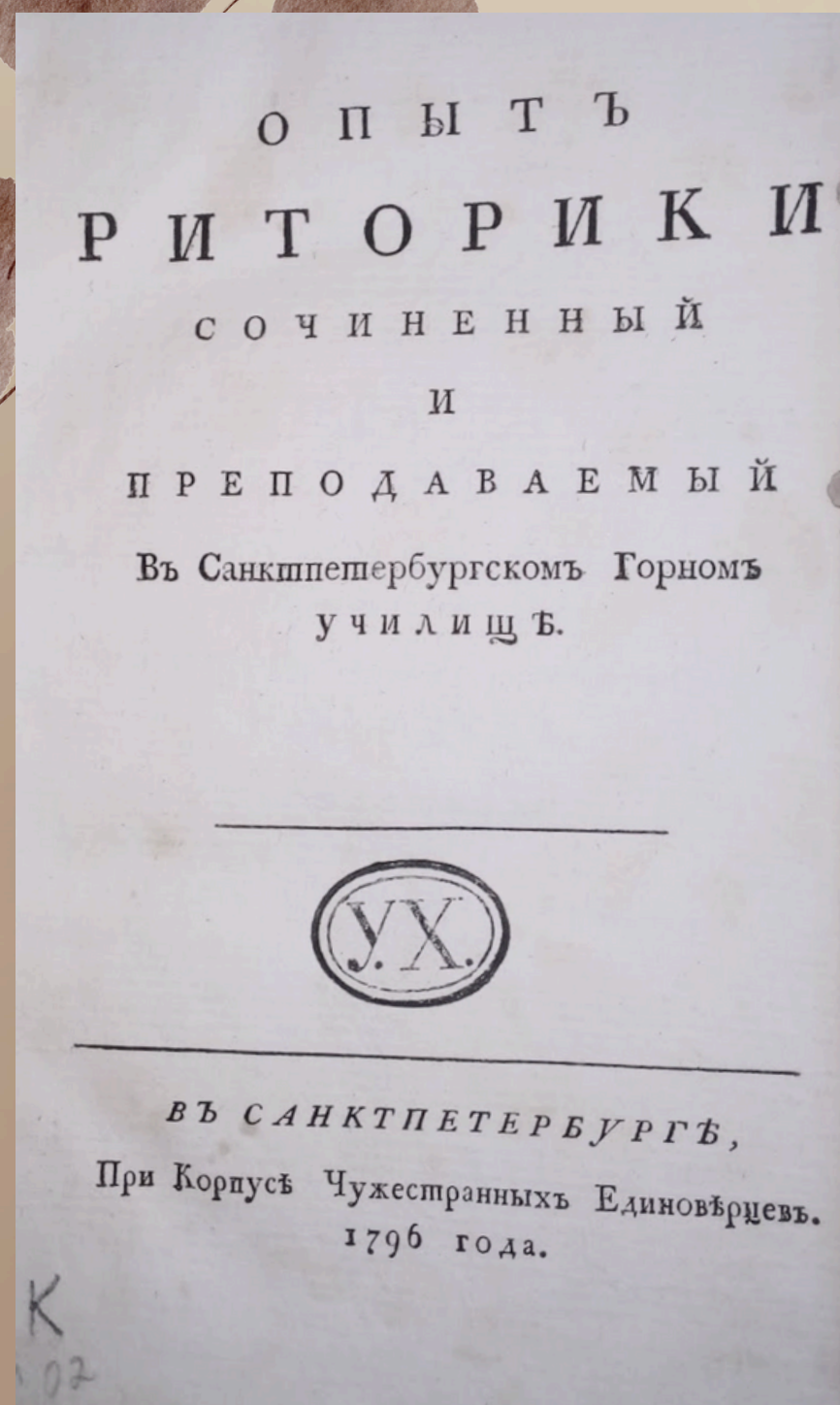

У цьому році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна святкує своє 220 – річчя. Заснований у 1804 році, він відіграє важливу роль у науковому й культурному житті країни. До цієї події Центральна наукова бібліотека розпочинає серію віртуальних виставок.

У ХІХ столітті Харків став одним із провідних центрів освіти на території України, зігравши ключову роль у формуванні наукової думки та освітніх традицій країни. Одним із визначних аспектів цього періоду є створення перших університетських підручників, які не тільки служили базою для навчального процесу, але й були важливими джерелами знань, що сприяли становленню наукових шкіл та стали фундаментом для формування майбутніх поколінь учених і спеціалістів.

“Перші підручники у фондах ЦНБ” – це перша віртуальна виставка із циклу, на якій представлені рідкісні та старовинні видання, що відображають історію університету та розвиток навчальної літератури. Цей захід важливий для популяризації історії української науки та освіти, а також для підкреслення ролі Харківського університету як одного з найстаріших і найважливіших навчальних закладів країни. На виставці представлена тільки невелика кількість документів з фонду бібліотеки.

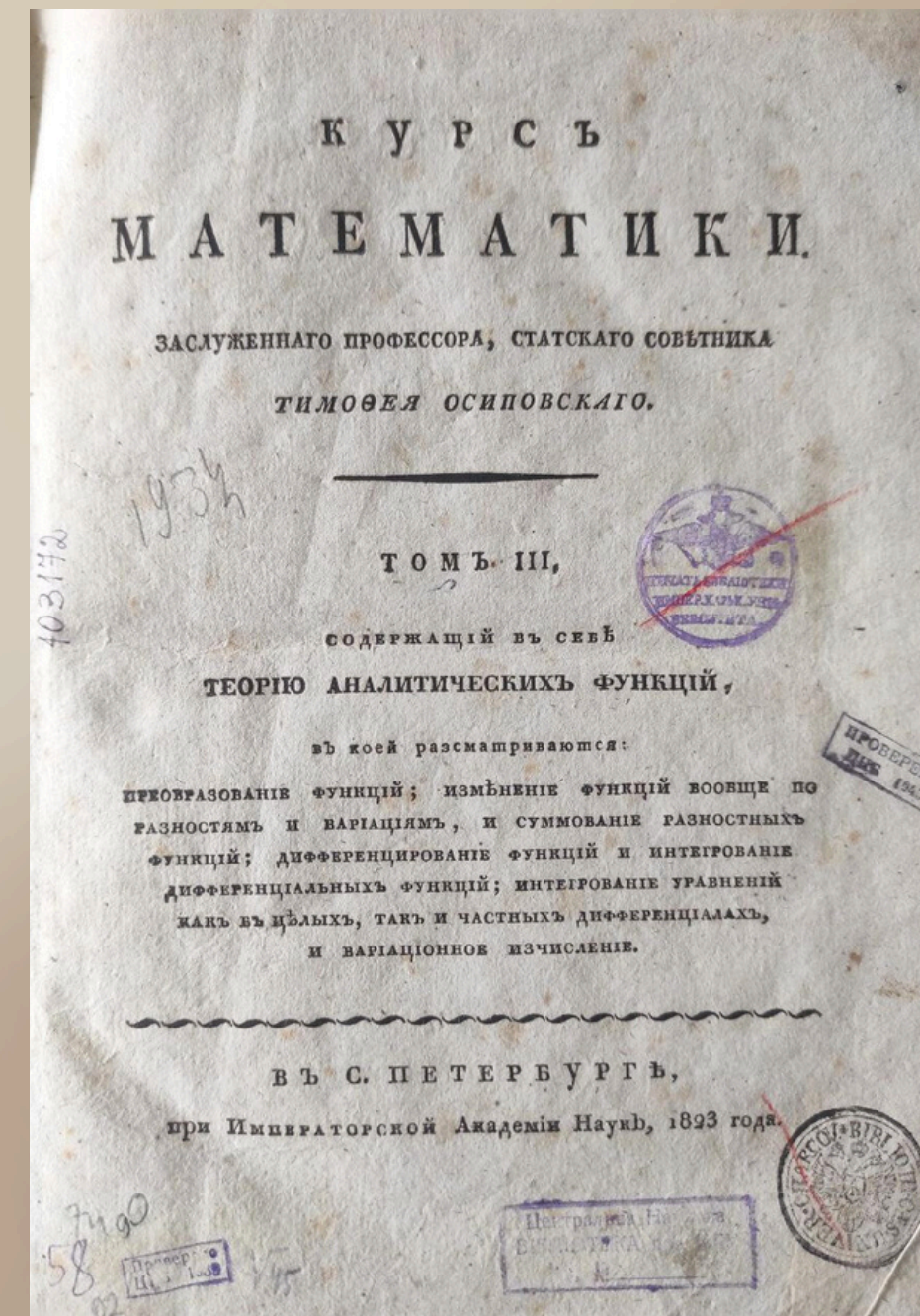
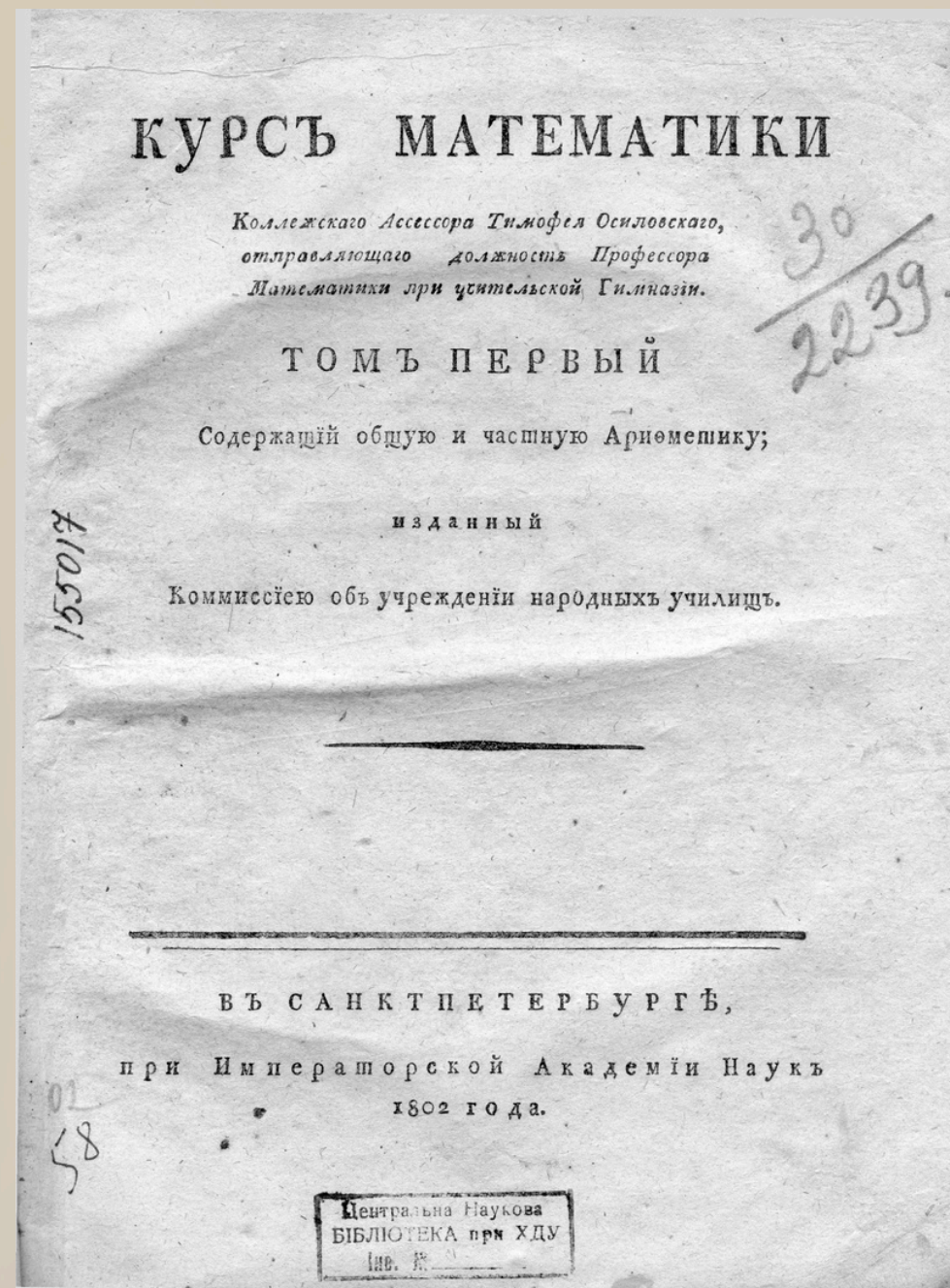
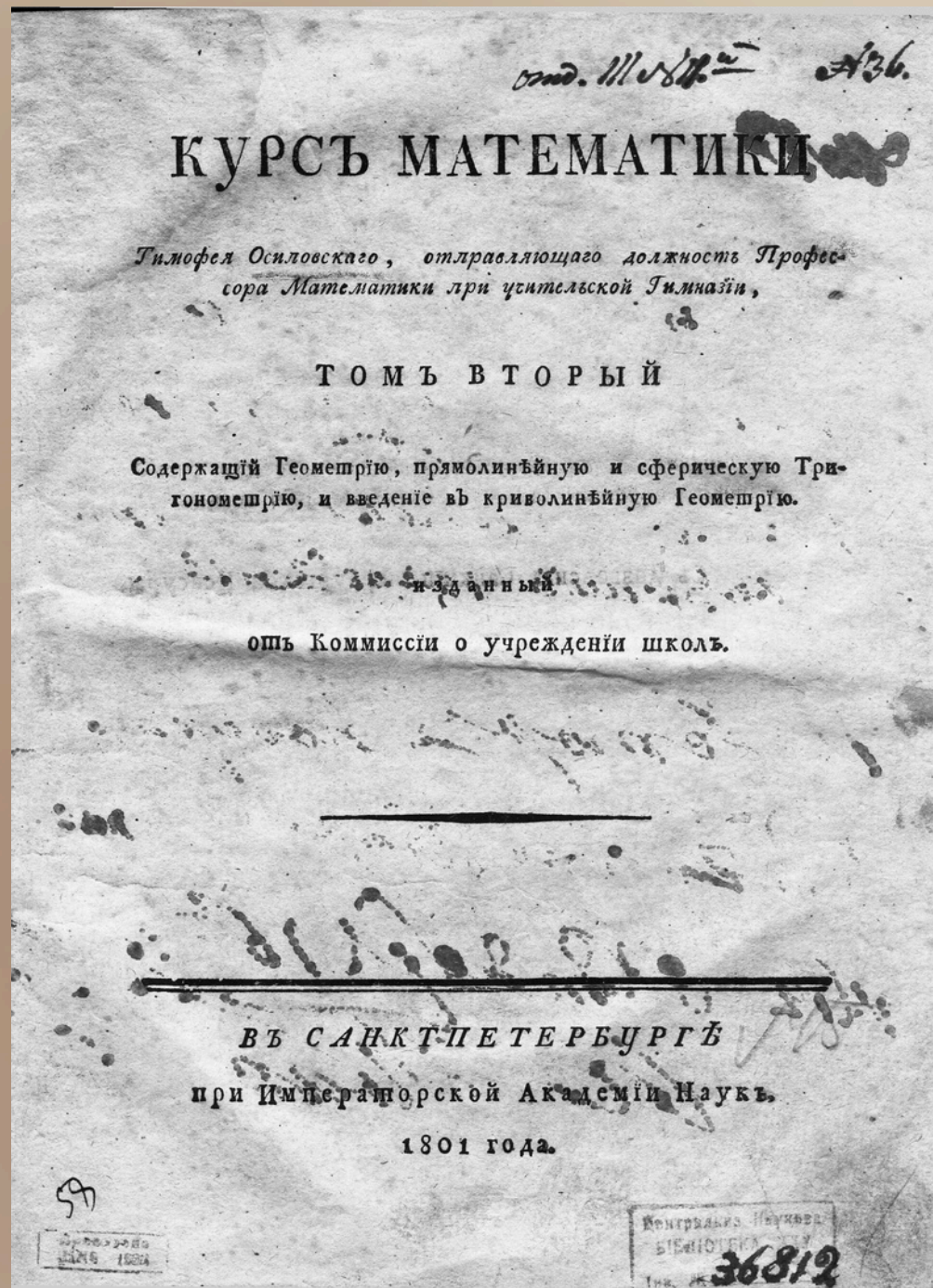

Рижський Іван Степанович (1759 – 1811), філософ, логік і мовознавець, перший ректор Харківського університету. Його праця «Опыт риторики» тривалий час використовувалася як навчальний посібник і набула значної популярності. Вперше «Опыт риторики» вийшов друком у 1796 р. та неодноразово перевидавався. Книга була визнана університетом найкращим підручником та користувалася популярністю у викладачів університетів. Цікаво, що видання 1805 р. було надруковано у власній типографії університету, і це була перша книга, яка побачила світ завдяки цій друкарні.

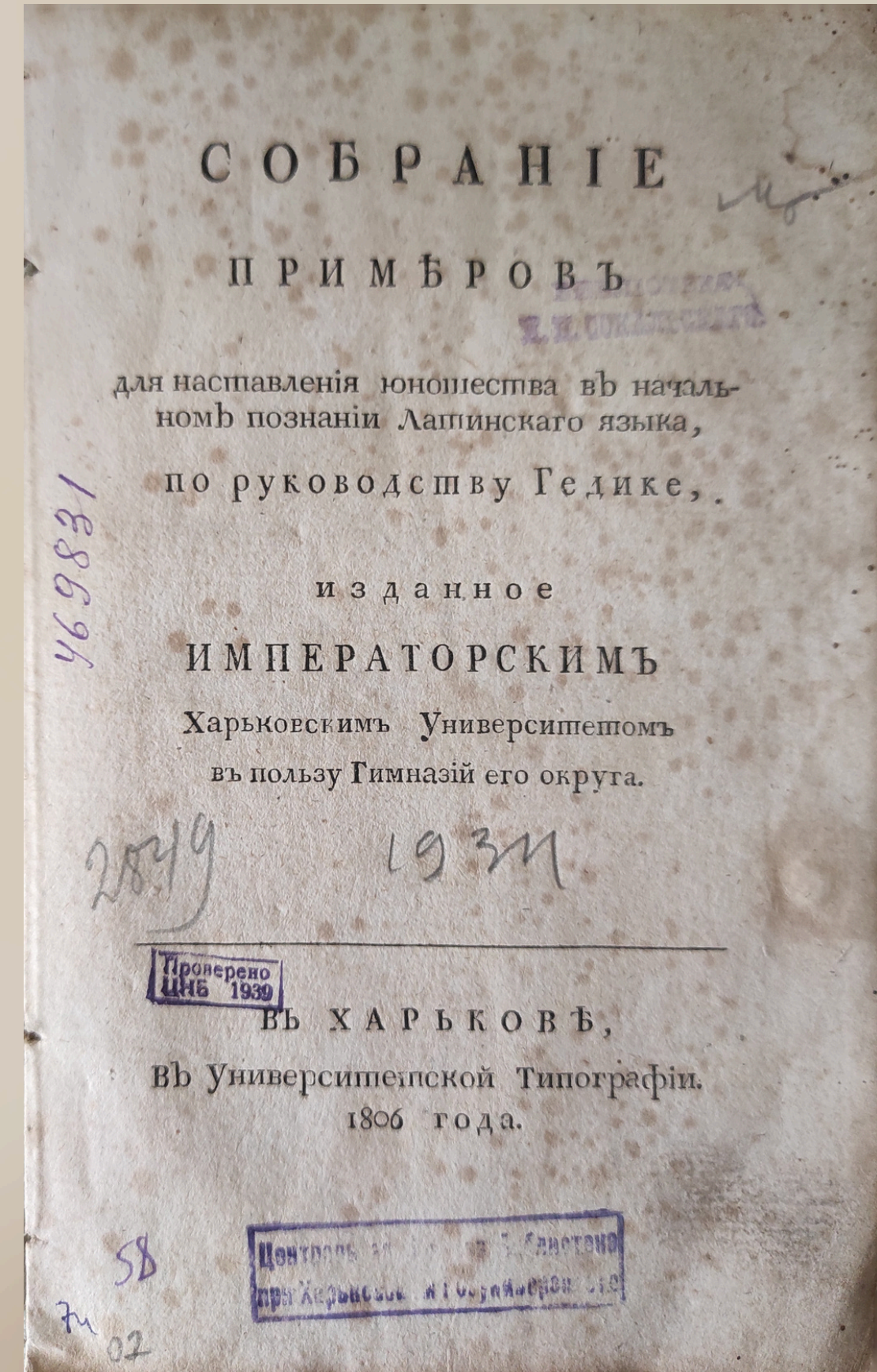
<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/1976>

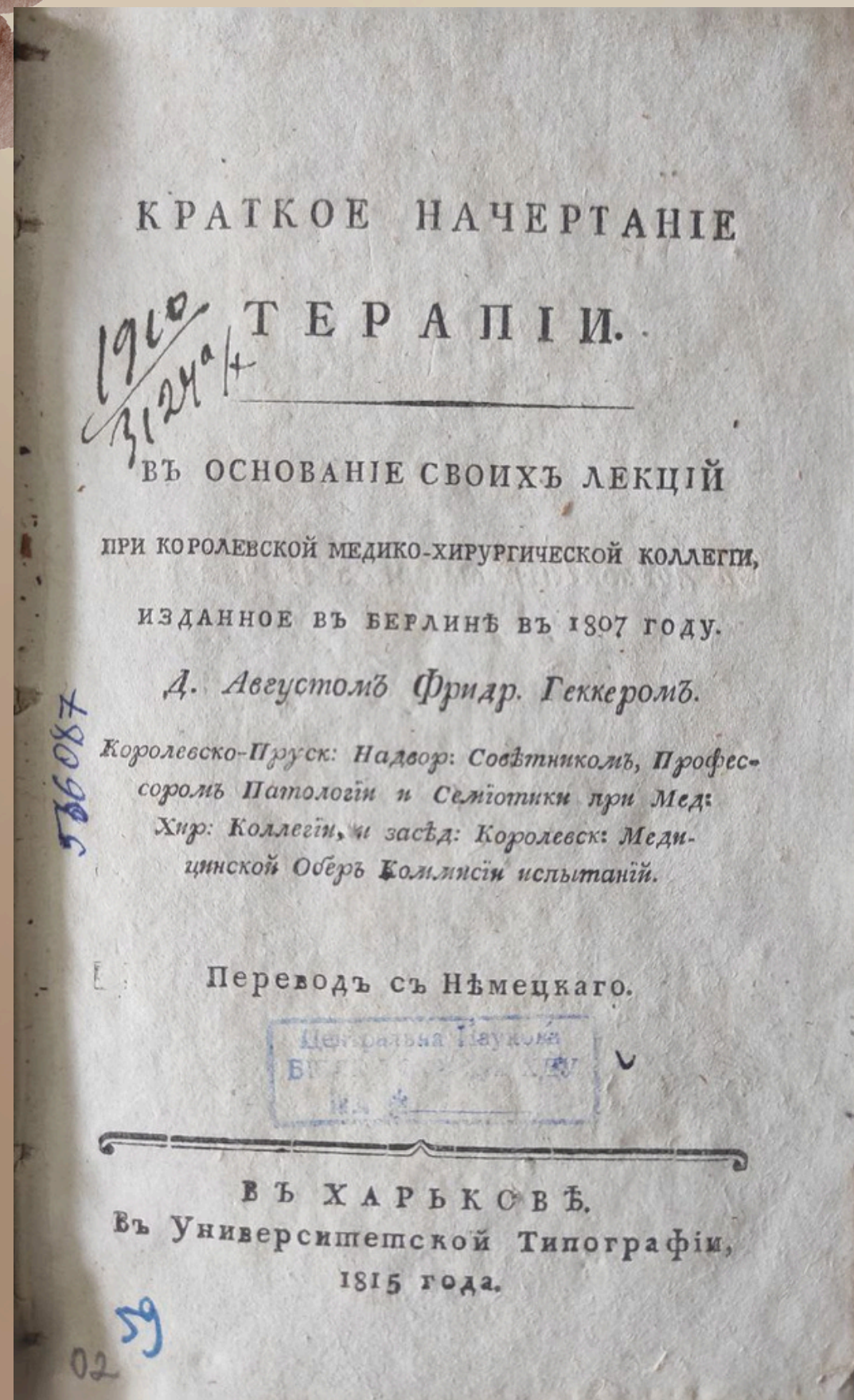
Осиповський Тимофій Федорович (1765–1832), математик, філософ, ректор Харківського університету (1813–1820). Підготовлений ним підручник з математики витримав три видання і на той час був одним із кращих математичних посібників у математичній науці. Він складався із 3-х томів. Перші два томи вийшли у 1801–1802 рр., третій у 1823 р. У деяких західноєвропейських країнах були зроблені переклади цього підручника.

У бібліотеці зберігається підручник німецького педагога Фрідріха Гедіке (Friedrich Gedik) (1754–1803). Свого часу, особливо в Пруссії, користувався великим впливом завдяки зробленим ним перетворенням в устрої гімназій. Його книги для читання і хрестоматії були найкращими з цієї теми і витримали багато видань.

<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/1783>

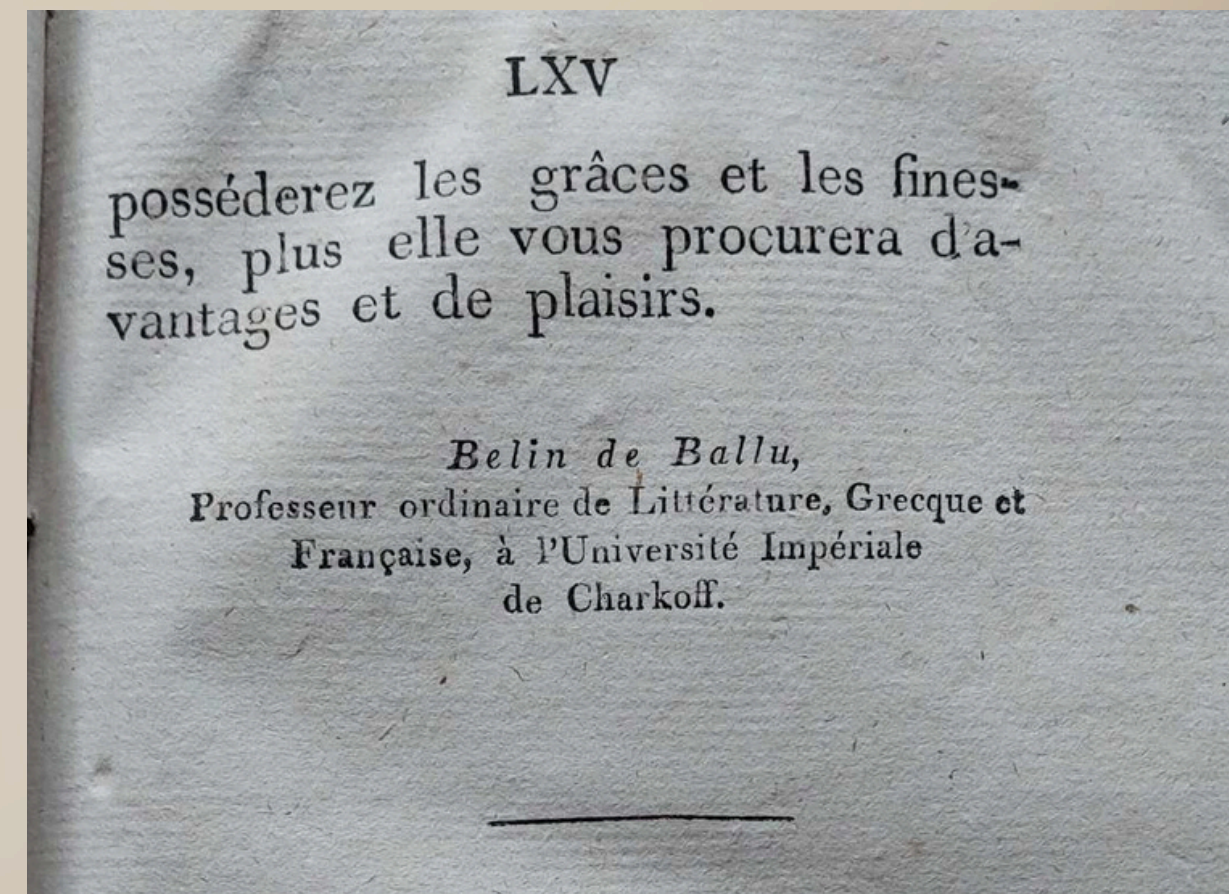
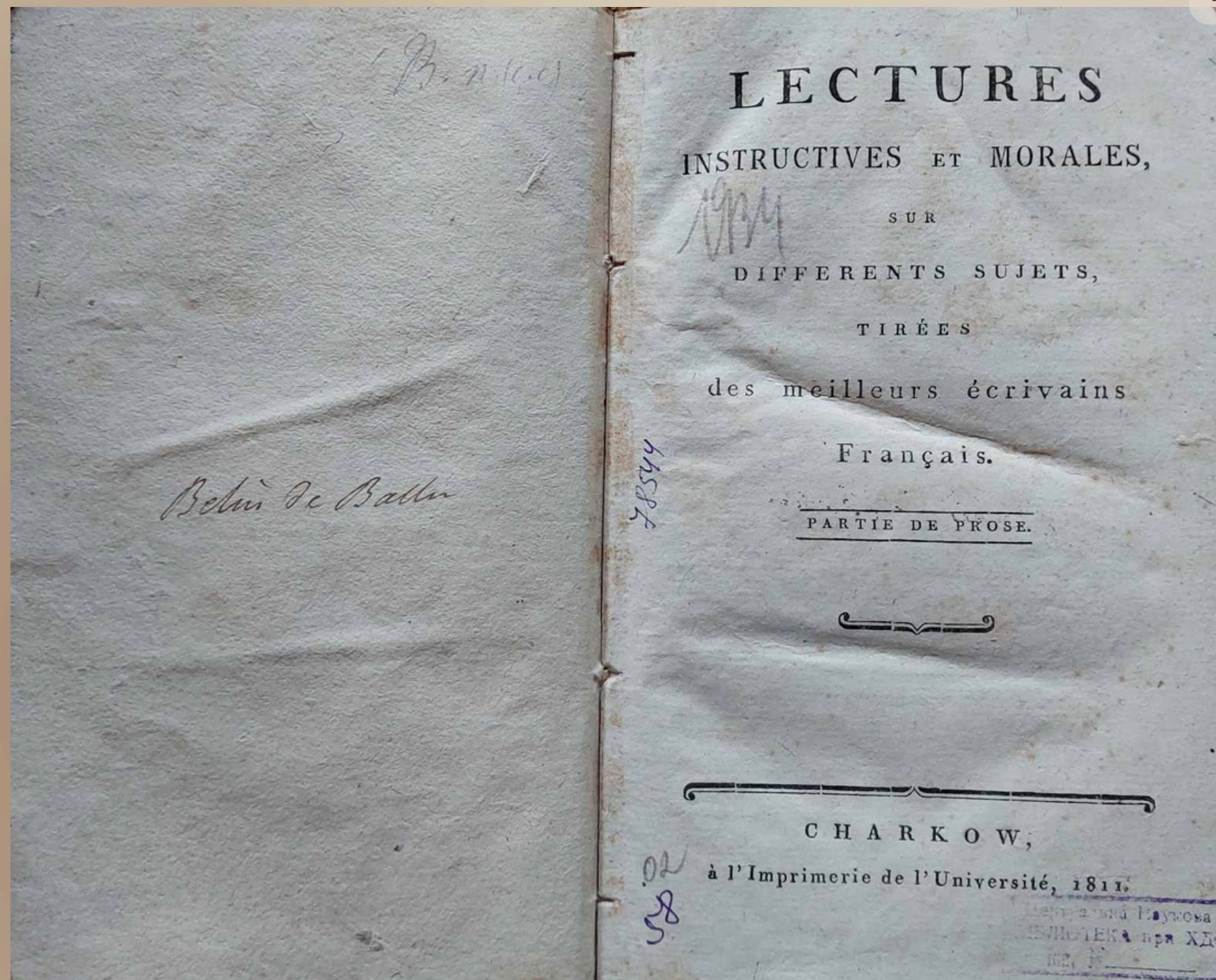
Геккер Август Фрідріх (Hecker, AugustFriedrich) (1763–1811) – німецький лікар, професор Ерфуртського університету, автор першої праці з патологічної фізіології "Grundriß der Physiologiopathologia" (1791). У бібліотеці зберігається його підручник «Краткое начертание терапии» (1811).

Гут Йоганн-Сигізмунд-Готфрід (Johann Sigismund Gottfried Huth) (1763–1818), фізик, математик та перший астроном у Харківському університеті.

У бібліотеці зберігається прижиттєве видання вченого «Anfangsgründe der angewandten matematik» (Основи прикладної математики) 1789 р.

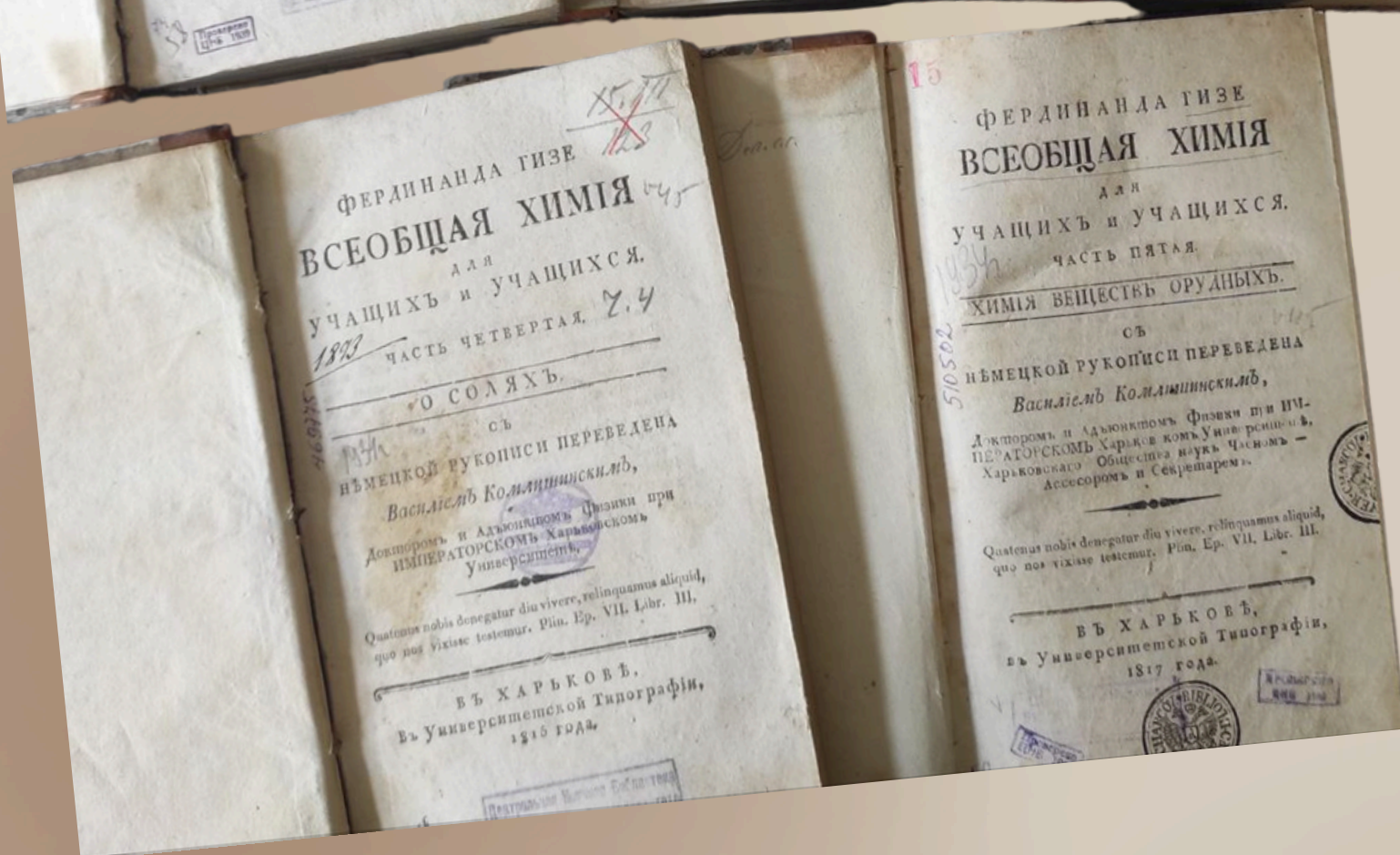
Белен де Баллю Яків Якович (Belin De Ballu Jacques Nicolas) (1753–1815) – філолог, професор та перший бібліотекар бібліотеки Харківського університету в 1805–1811 рр. “Lectures instructives et morales, sur differents suets, Tirees des meilleurs ecrivains Francais: Partiedeproise” (1811), (Лекції повчальні та моральні, на різні теми, взято з кращих французьких письменників).

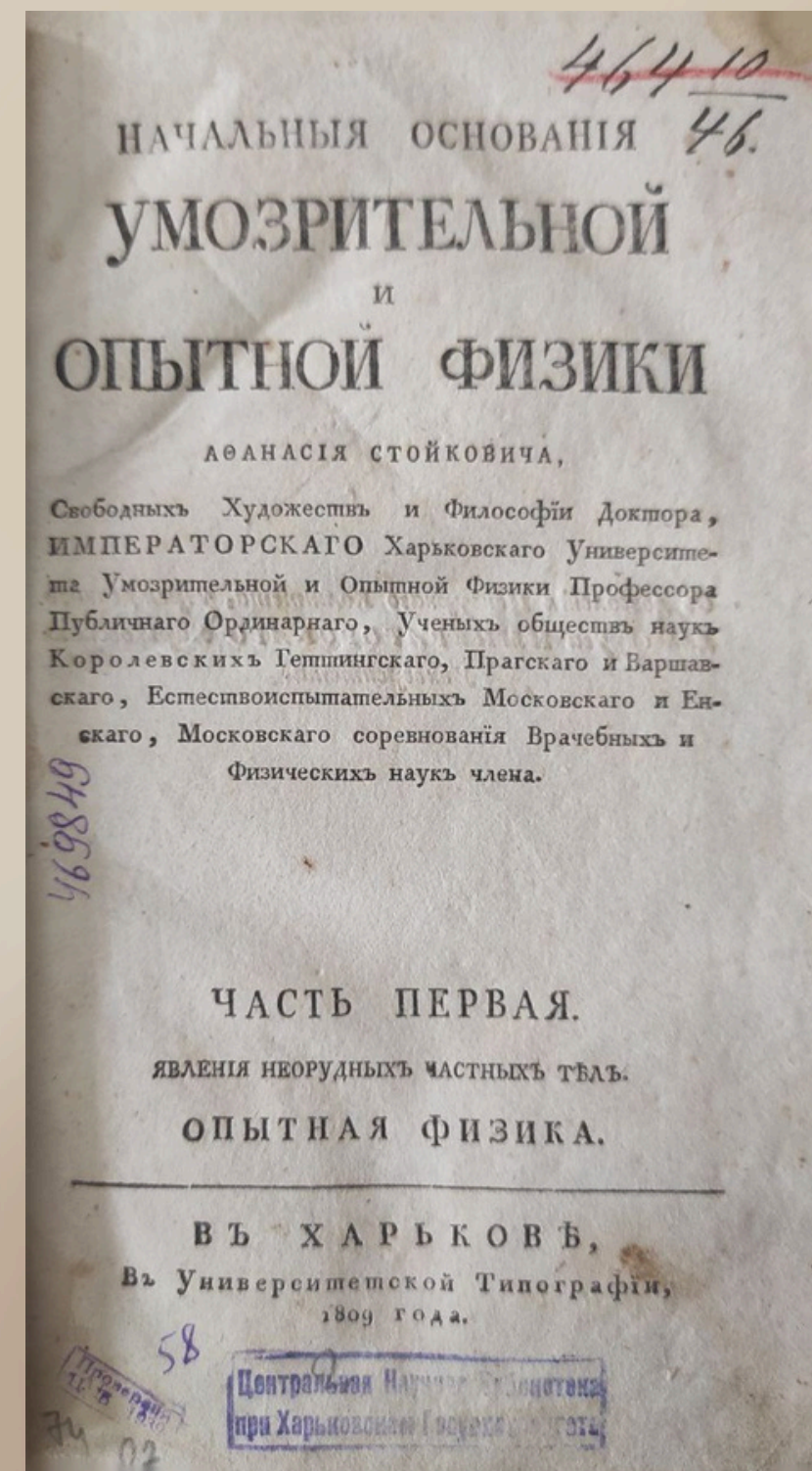
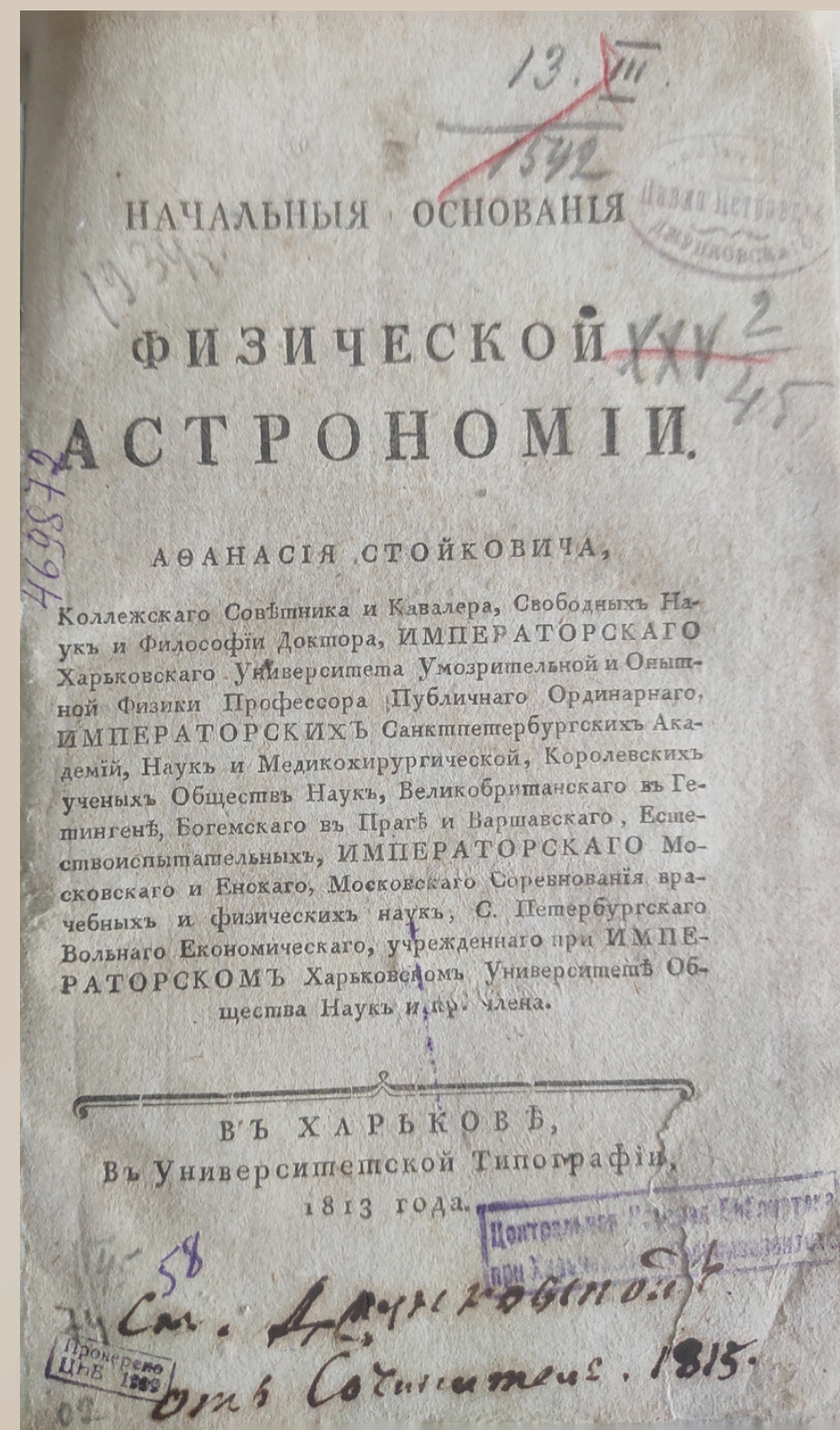
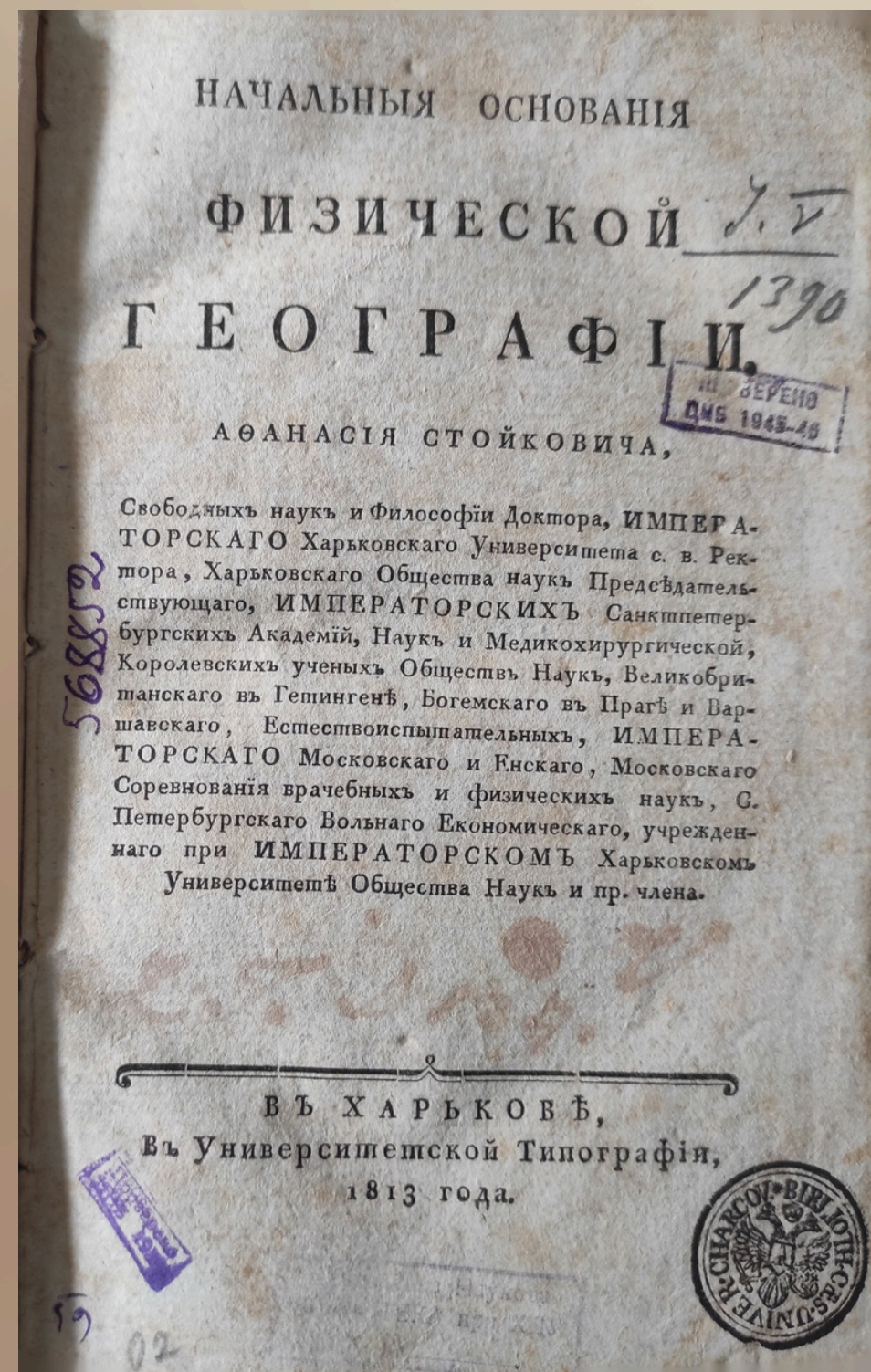

Хімік Фердінанд Гізе (Johann Emanuel Ferdinand Giese) (1781–1821) був деканом фізико–математичного відділення та керував хімічною лабораторією університету.

Ф. Гізе – автор першого системного підручника з хімії, який був написаний протягом 1813–1817 рр. німецькою мовою (переклад В. Комлішінського) та складався з 5 частин.

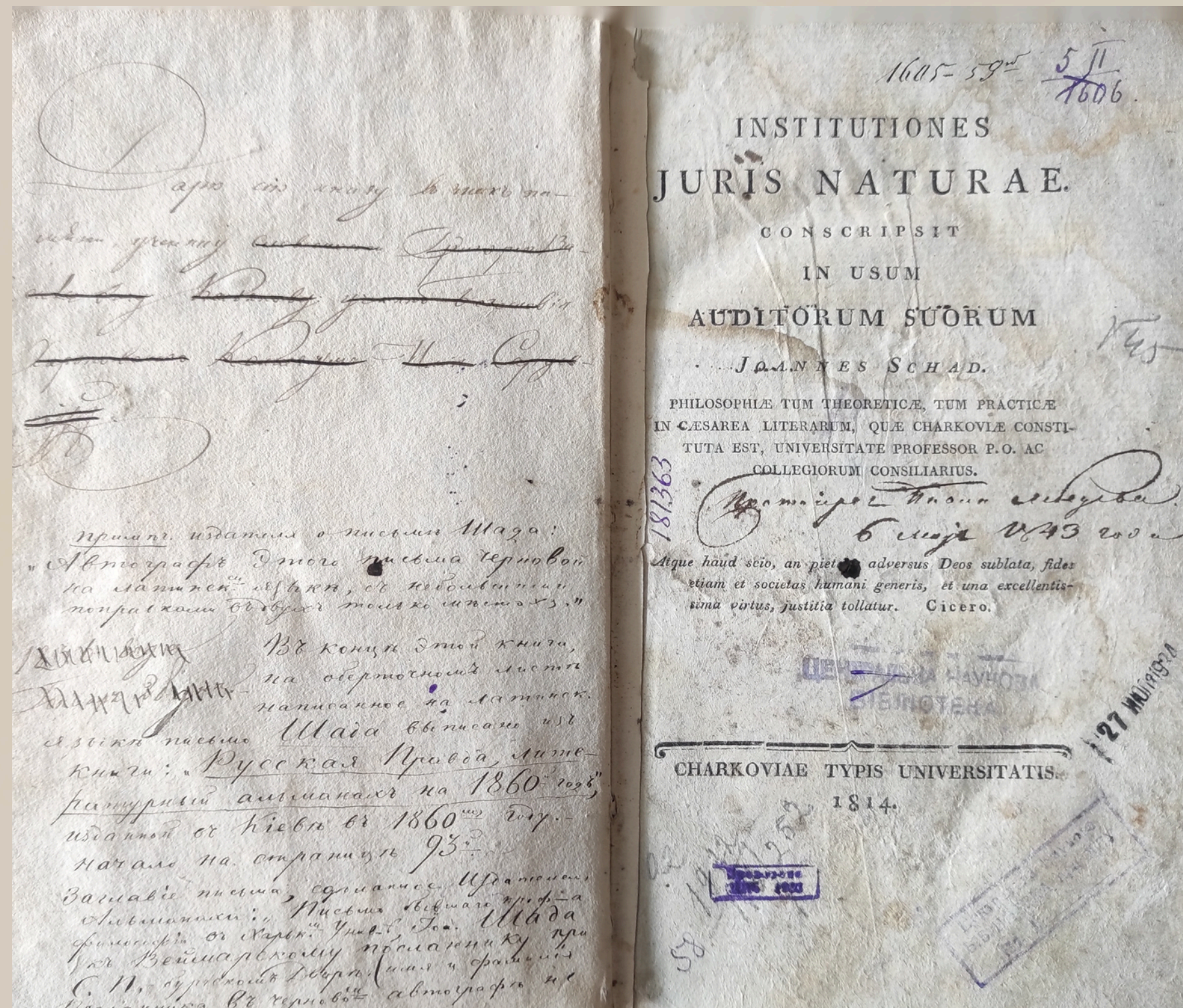

Стойкович Афанасій Іванович (1773–1832), перший професор фізики та ректор Харківського університету (1807–1808, 1811–1813). Його перу належать підручники з фізики, фізичної географії та астрономії.

Шад Йоган Баптист (Schad Johann Baptist) (1758 –1834) — перший професор філософії в університеті. Особливої популярності набула його праця «Institutiones juris naturae» («Природне право»), яка була надрукована у Харкові у 1814 р. виступив прихильником громадянських свобод, перш за все свободи совісті, віросповідання, думки.

<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/8821>

КУРСЪ СЛОВЕСНОСТИ

или

ИСТОРИЧЕСКОЕ И МЕТОДИЧЕСКОЕ
СОКРАЩЕНИЕ,

Излагающее въ видѣ уроковъ или упражненій въ пользу Слудентовъ и воспитанниковъ, оказавшихъ болѣе успѣховъ въ наукахъ, правила Словесности вообще, и особенно языка и Словесности Французской, также и все то, что касается качествъ вкуса и пріятности въ рѣчи, слога и Поэзіи, изданное и сочиненное

Коллежскимъ Совѣтникомъ, П. Э. Профессоромъ и Докторомъ ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковского Университета

Николаемъ Паки-де Совиньи.

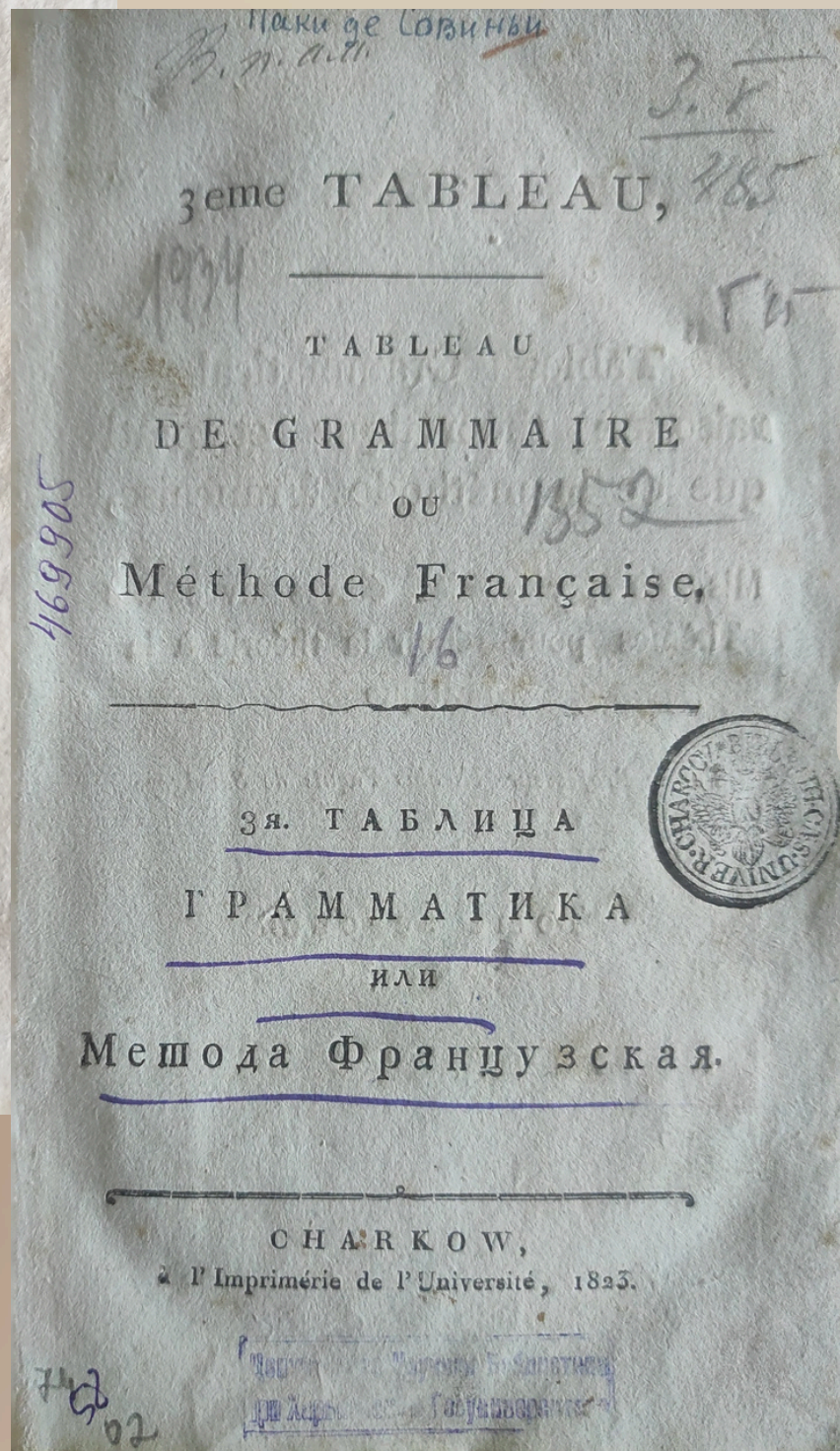
Эпиграфъ. { „C'est par l'étude que nous sommes,,
„Contemporains de tous les hommes,,
„Et citoyens de tous les lieux,,

Томъ 1-й.

О качествахъ вкуса и пріятности въ рѣчи.

Х А Р Ъ К О В Ъ.

ВЪ ИМПЕРАТОРСКОЙ Университетской
Типографіи. 1824 года.

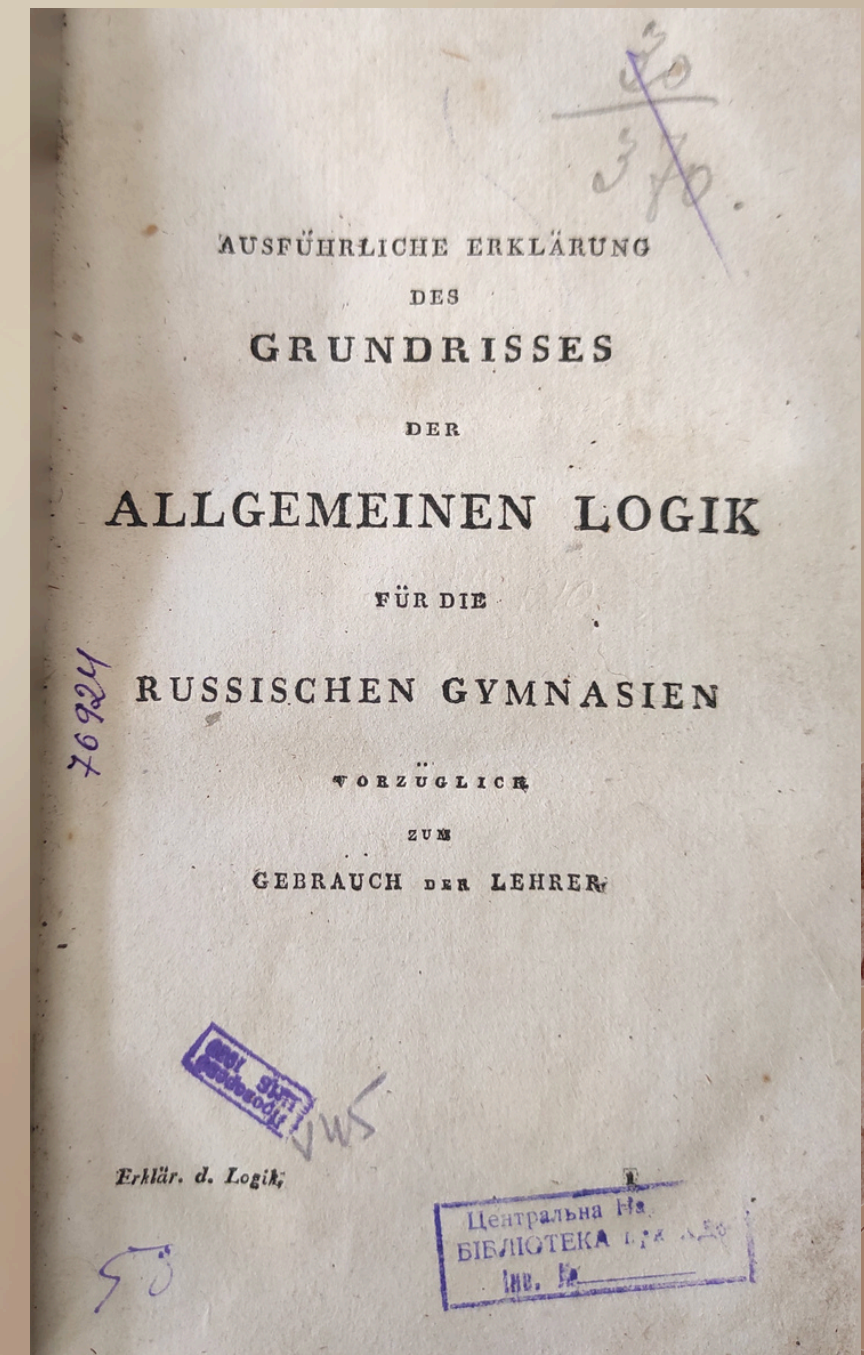
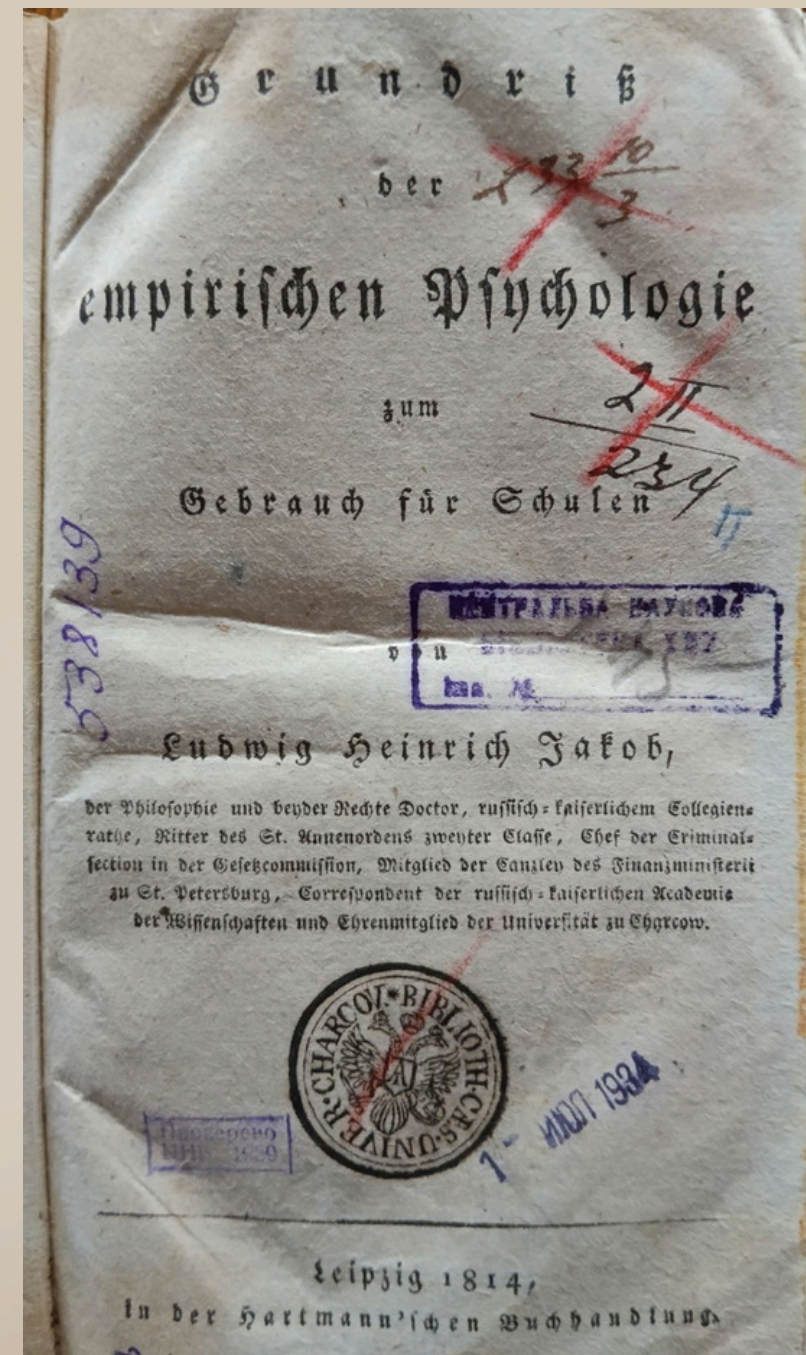
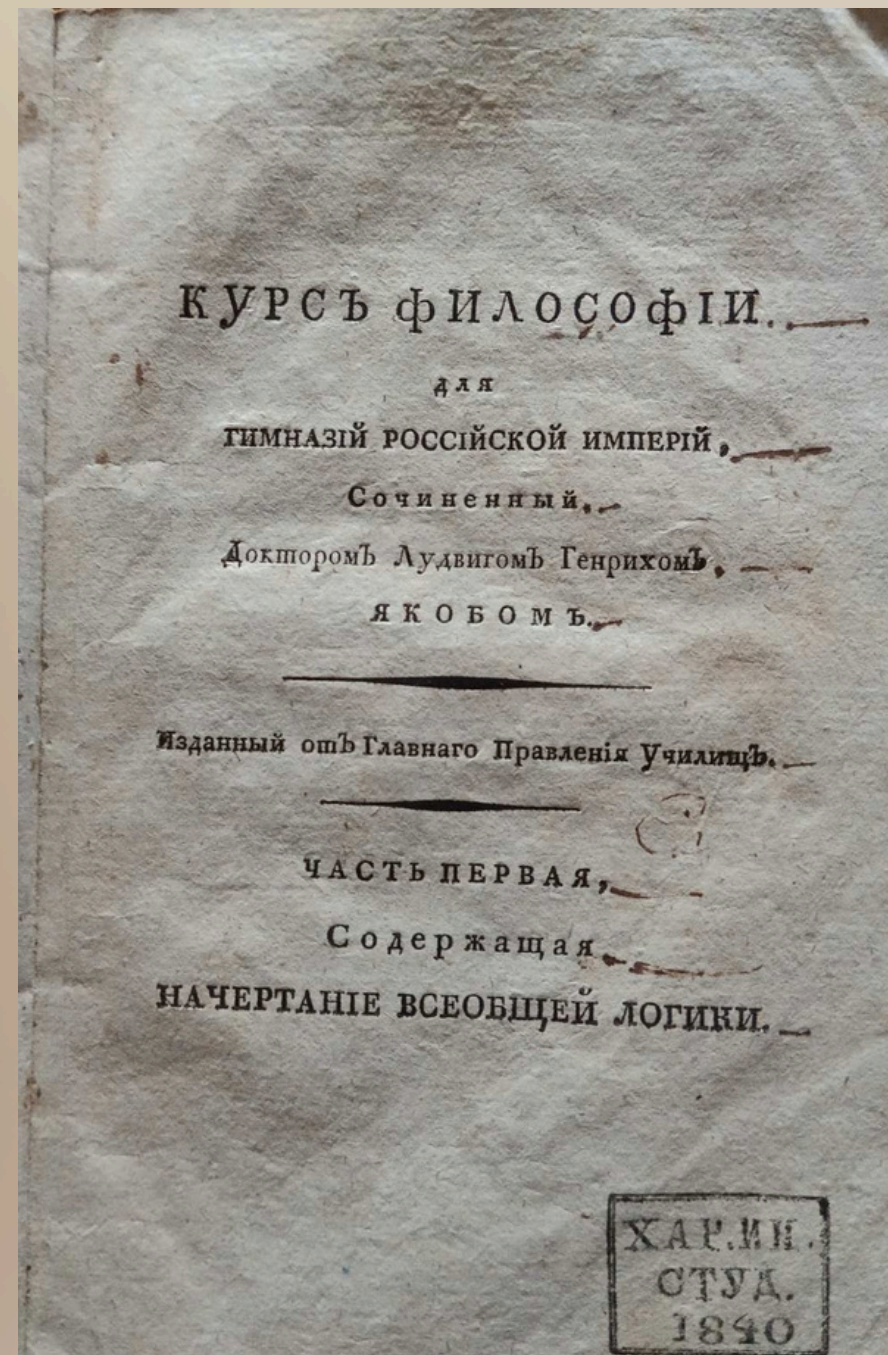
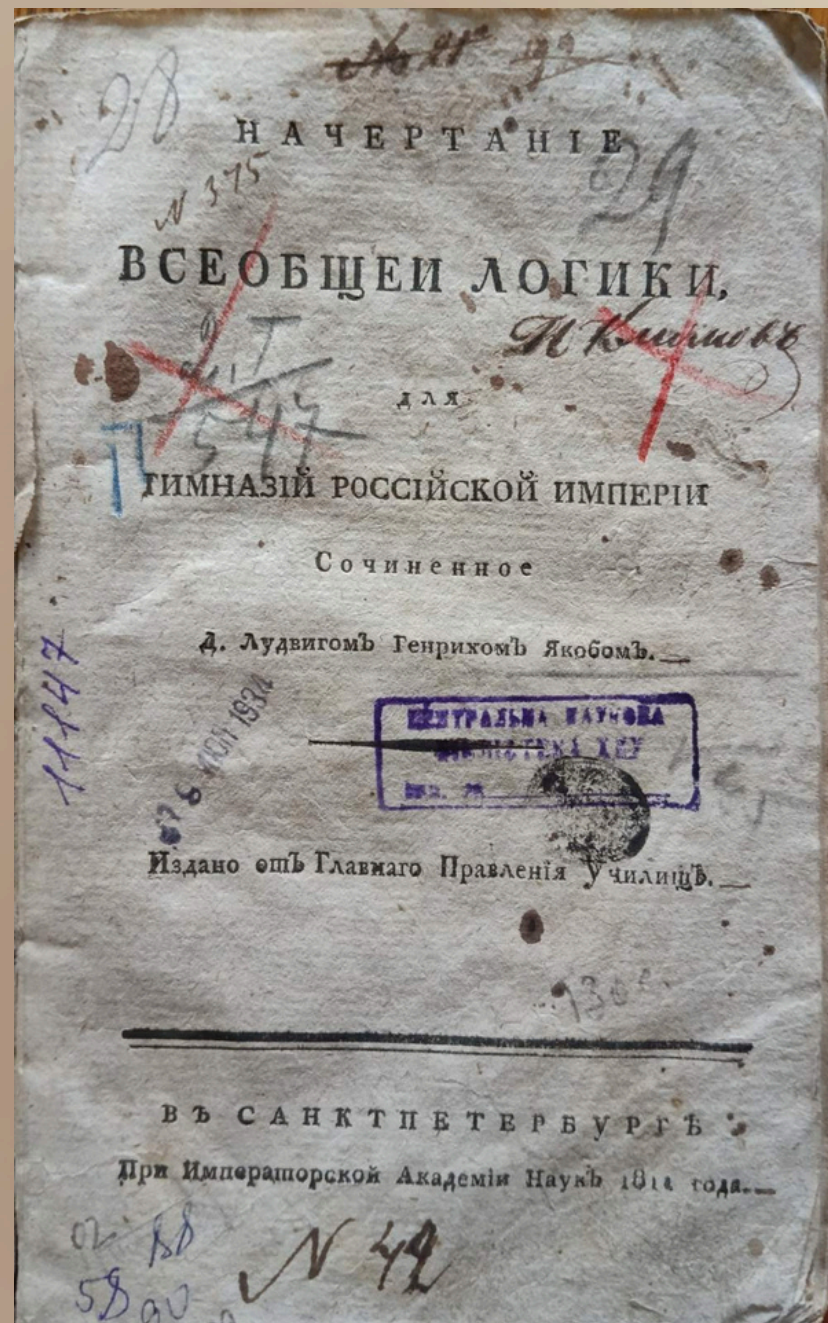

Паки-де-Совиньи Микола Миколайович (1774–), професор Харківського університету, колишній абат і доктор філософії Паризького університету. Йому належать праці: 1) «Латинская диссертация о преимуществе латин. и греч. языка пред другими»; 2) «Диссертация об изящном»; 3) Актова промова о воспитании (1816); 4) «Философская грамматика языков» (1823) 4) «Курс словесности» (фр. мовою), виданий у 1824 р. (курс за яким навчався М. І. Костомаров та кілька поколінь харківських студентів). Усі ці твори жодного наукового значення не мали, а «Курс словесности» – це тоненький підручник, що містить у собі і естетику та і відомості про мову та французьку літературу. Рада Харківського університету дуже низько цінувала вчені праці Паки-де-Совиньи і розглянувши складену ним грамматику французької мови вона визначила не друкувати її не тільки університетським коштом, а й коштом самого автора.

Якоб Людвіг Кіндратович (Ludwig Heinrich von Jacob)

(1759–1827) – філософ, економіст, філолог.

Працюючи у Харкові видав підручники з логіки та філософії.

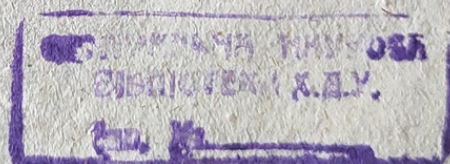

ОСНОВАНІЯ
МЕХАНИКИ

ФРАНКЕРА.

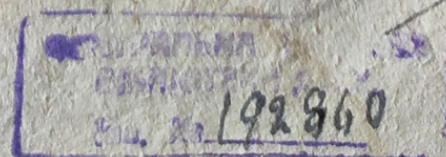
ЧАСТЬ ПЕРВАЯ.

Съ Французскаго языка на Россійскій пере-
велъ и пополнилъ ИМПЕРАТОРСКАГО Харь-
ковскаго Университета Адъюнктъ
Николай Архангельскій.

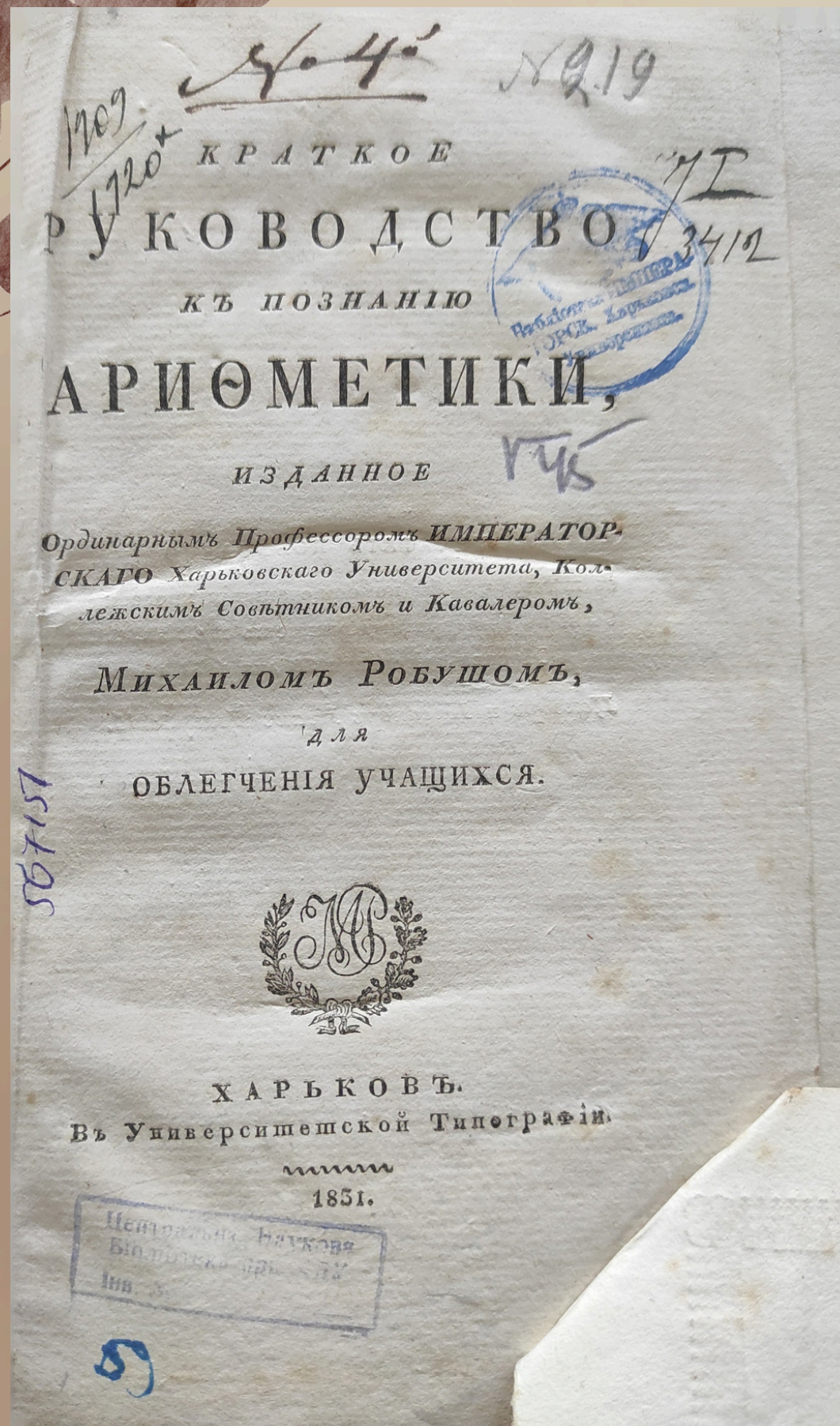
ВЪ ХАРЬКОВѢ,
Въ Университетской Типографіи.
1816 года.

02
58
74
Проверено
Ш.Б. 1939 г.

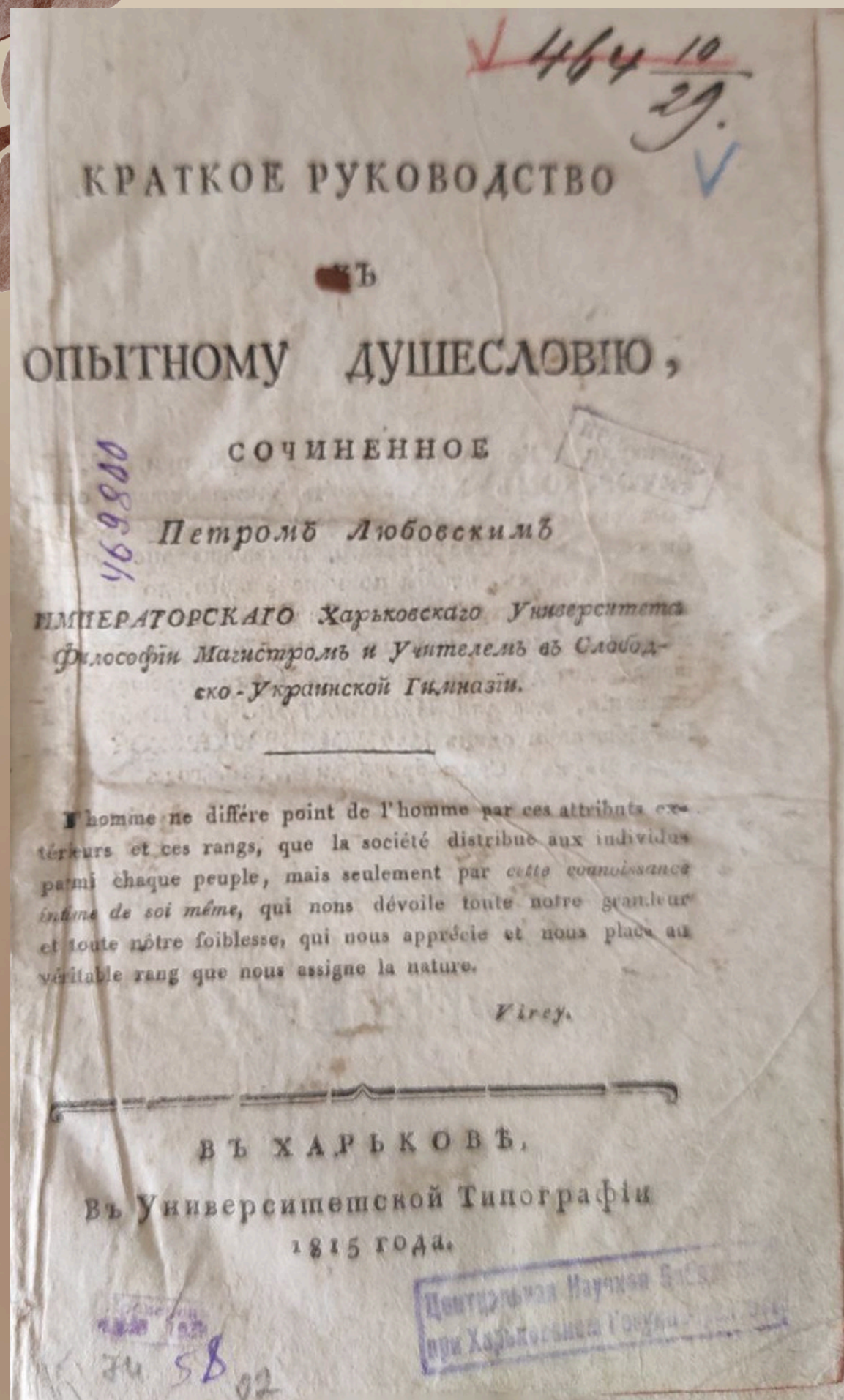

Архангельський Микола Михейович (1787–1857) –
ад'юнкт прикладної математики Харківського
університету. З 1813 р. викладав механіку за
підручником Луї-Бенжамена Франкера
(французького математика і педагога), який
самостійно переклав. Переклад було опубліковано
в друкарні університету у 1816 р.

Съ книжка, купленная въ
магазинъ Императорскаго
Харьковскаго Университета
1899го года февраля въ день
за 4^х въ день, принадле-
житъ профессору Селемю Фран-
цезу.

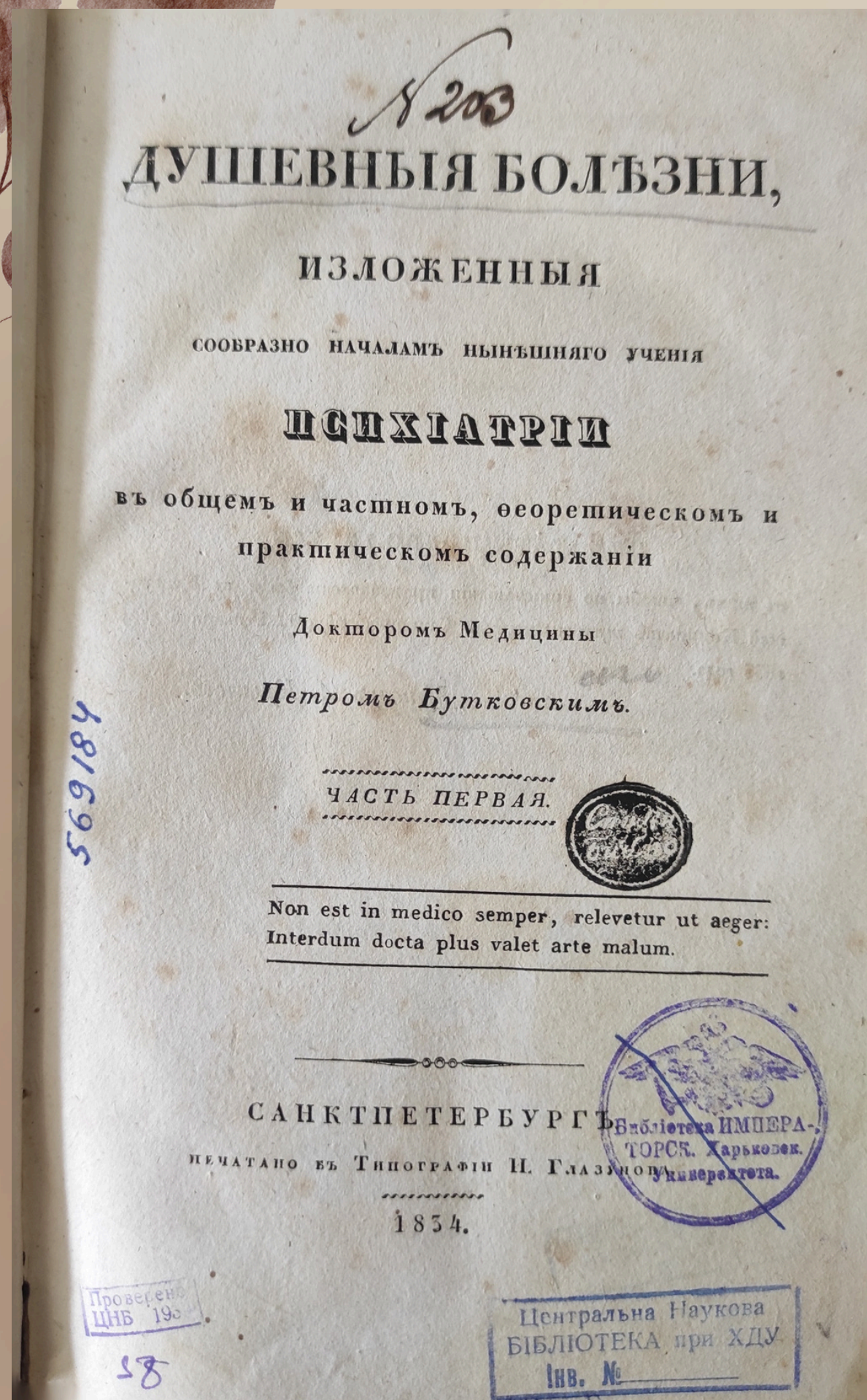

Підручник "Краткое руководство к
познанию арифметики" (1831),
ординарного профессора та викладача
воєнних наук Харківського
університету Робуша Михайла
Кузьмича (1780–)
у бібліотеці зберігається з цензурним
білетом.

Любовський Петро Михайлович (?-?) – логік, філософ, психолог, вихованець Харківського університету. У 1815 році видав першийвітчизняний підручник з психології «Краткое руководство к опытному душесловию».

<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/341>

Бутковський Петро Олександрович (1801–1844) – доктор медицини, перший професор психіатрії у Харківському університеті.

У 1834 р. видав у Харкові перший вітчизняний підручник з психіатрії «Душевные болезни».

<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/342>

№90
ОБОЗРЕНІЕ 21 II
ДЕСМУРГІИ, 2772

СОСТАВЛЕННОЕ

ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковского
Университета

ПРОФЕССОРОМЪ ХИРУРГІИ,

Николаемъ Еллинскимъ.

Si omnia a veteribus inventa essent, hoc
semper novum erit: usus et inventorum ab
aliis scientia et dispositio.

ТОМЪ ПЕРВЫЙ.

ХАРЬКОВЪ.

Въ Университетской Типографіи.
1832.

№90
ОБОЗРЕНІЕ
ДЕСМУРГІИ,

СОСТАВЛЕННОЕ

ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковского
Университета

ПРОФЕССОРОМЪ ХИРУРГІИ,

Николаемъ Еллинскимъ.

Si omnia a veteribus inventa essent, hoc
semper novum erit: usus et inventorum ab
aliis scientia et dispositio.

ТОМЪ ВТОРЫИ.

ХАРЬКОВЪ.

Въ Университетской Типографіи.
1832.

Єллінський Микола Іванович (1796–1859) – медик, ректор Харківського університету (1830–1833), автор першого вітчизняного посібника з десмургії (у 2-х томах; 1832), у якому містилися відомості про застосування гіпсу під час лікування переломів кісток.

КУРСЪ

ЧИТАННОЙ

АДЪЮНКТЪ А. ХОДНЕВЫМЪ.

ХАРЬКОВЪ.

ПЕЧАТАНО ВЪ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ТИПОГРАФИИ.

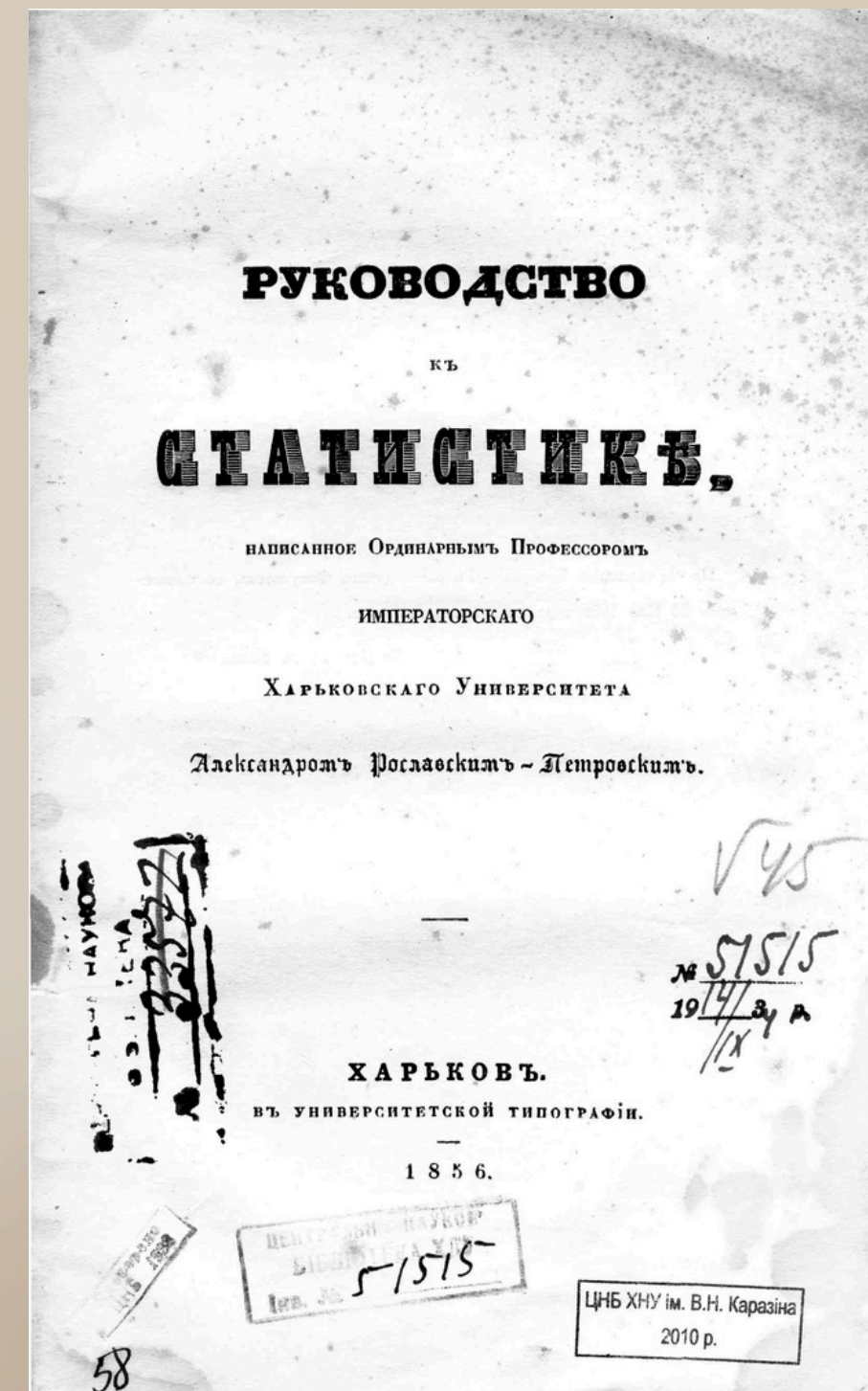
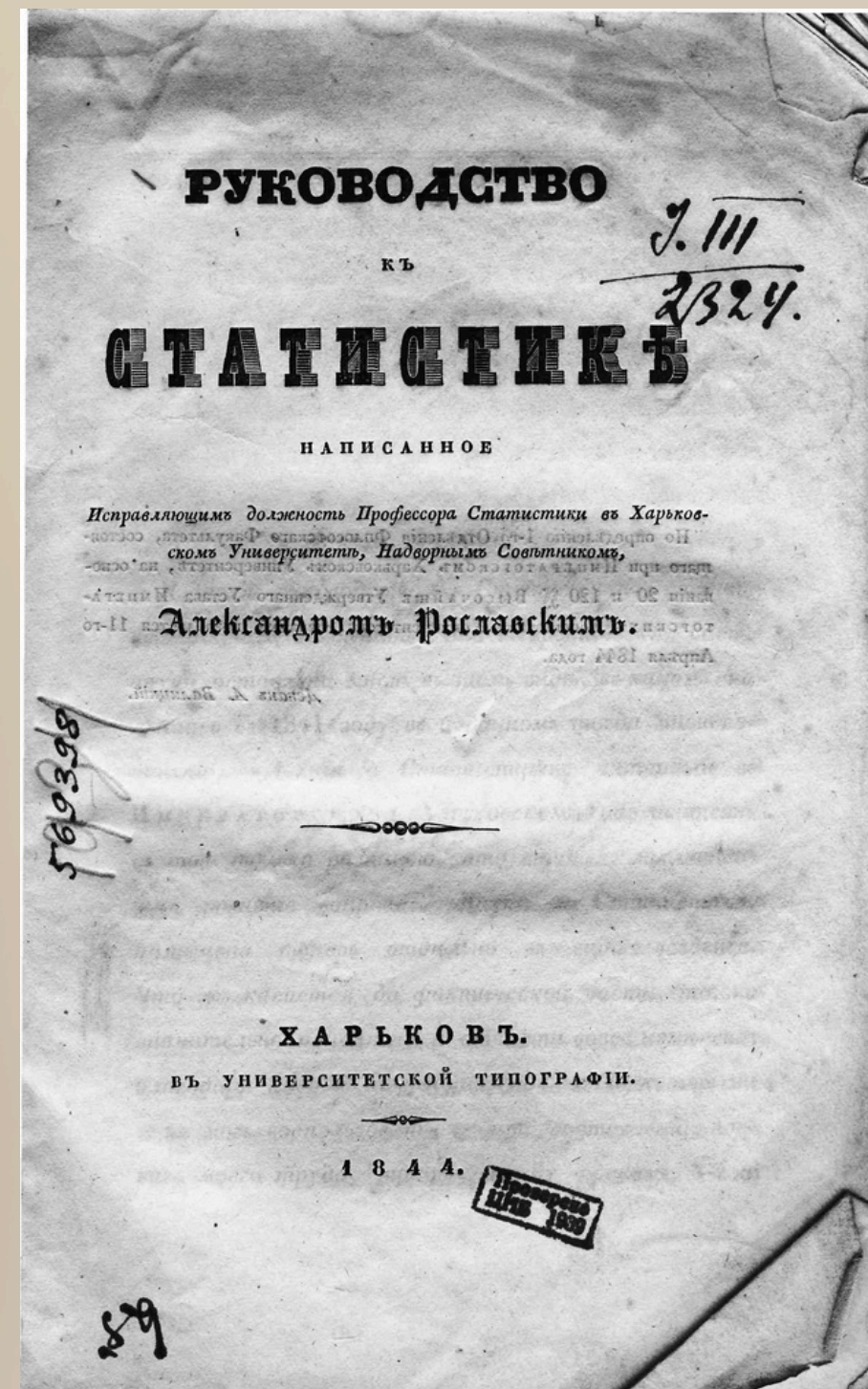
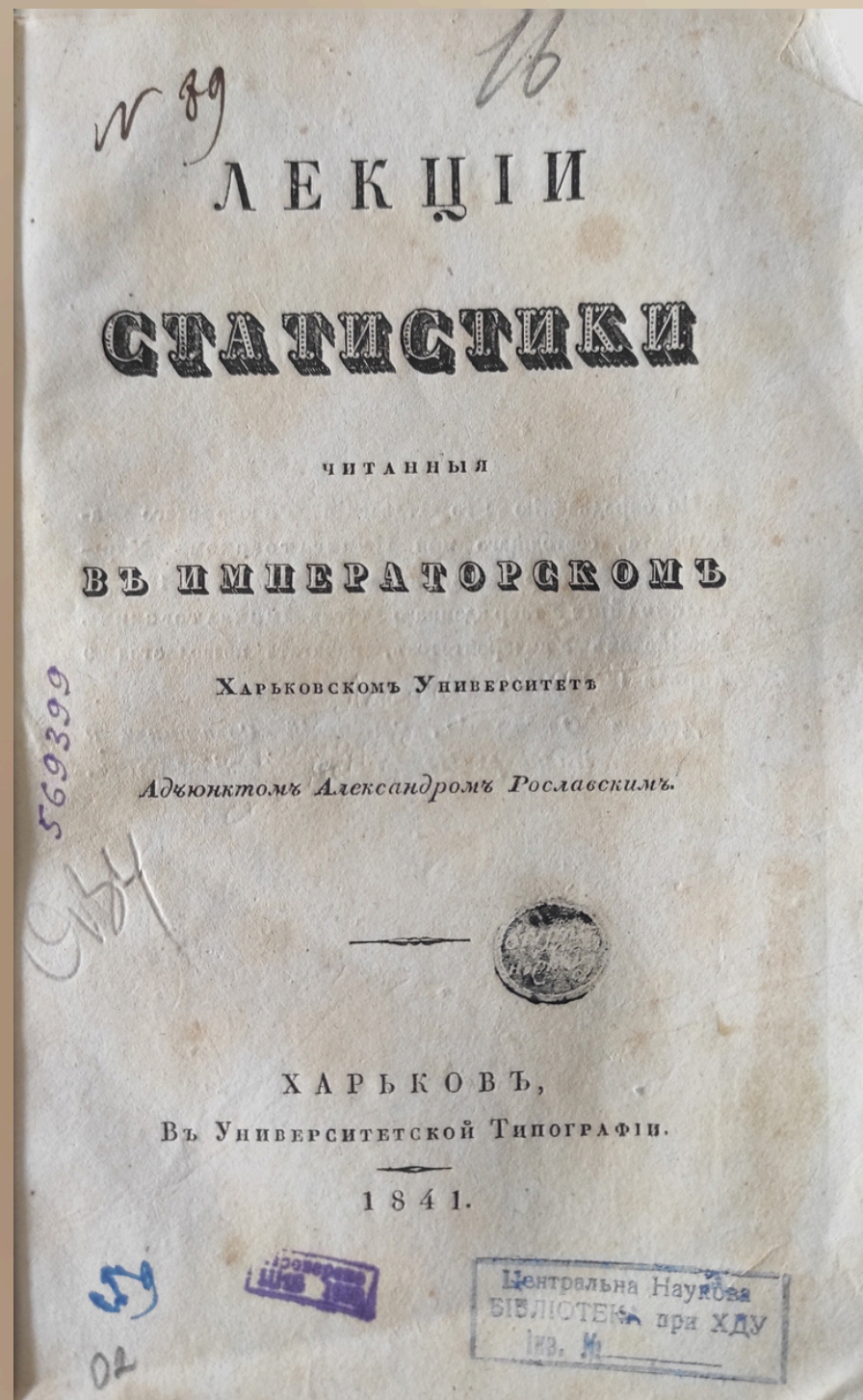
1 8 4 7.

Центральна Наукова
БІБЛІОТЕКА при ХД
Іва. № _____

**Ходнєв Олексій Іванович (1818–1883) —
основоположник біохімії в Україні. Автор
першого вітчизняного підручника з біохімії
"Курс физиологической химии" (1847).**

Книга з автографом автора.

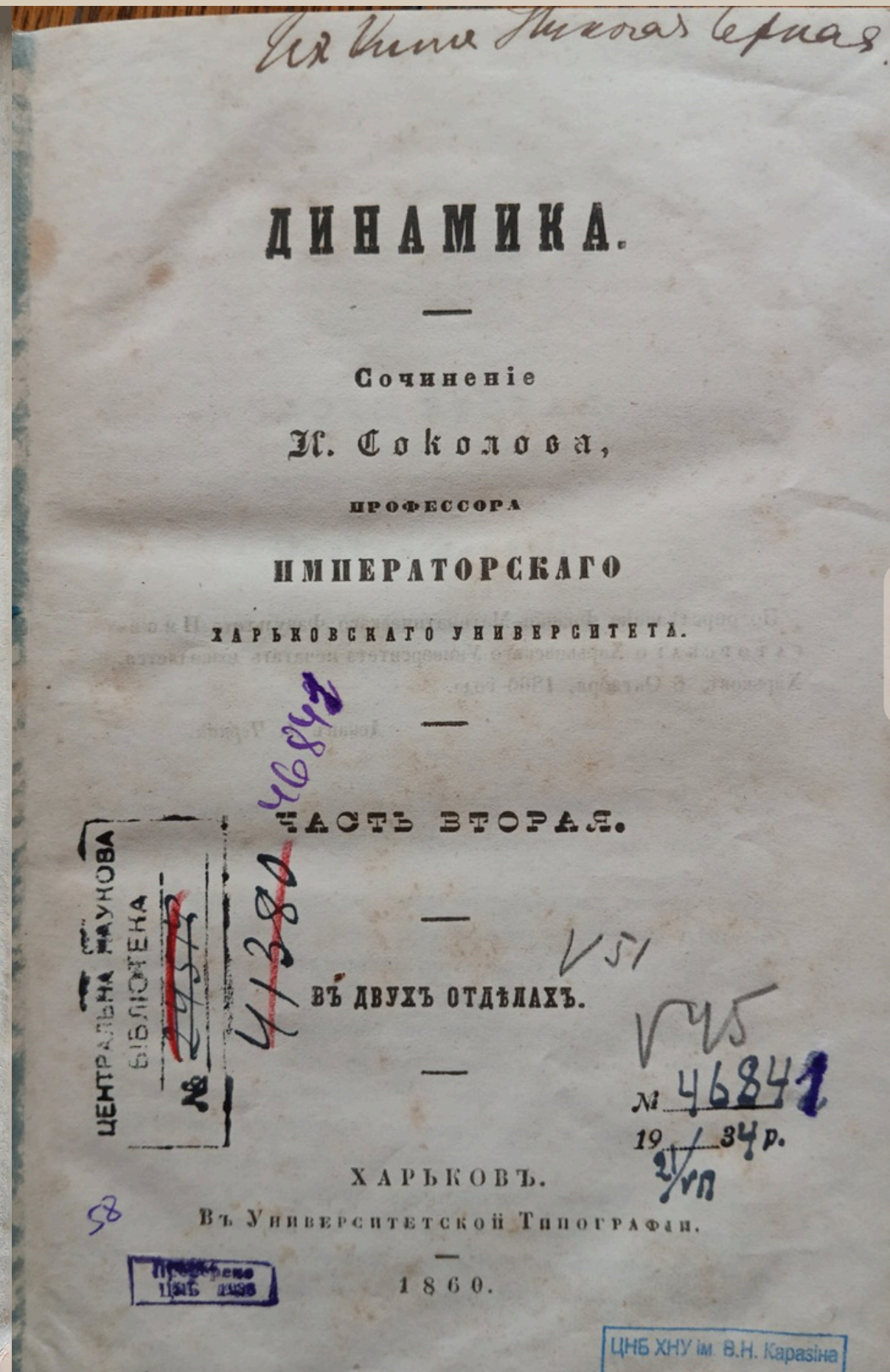
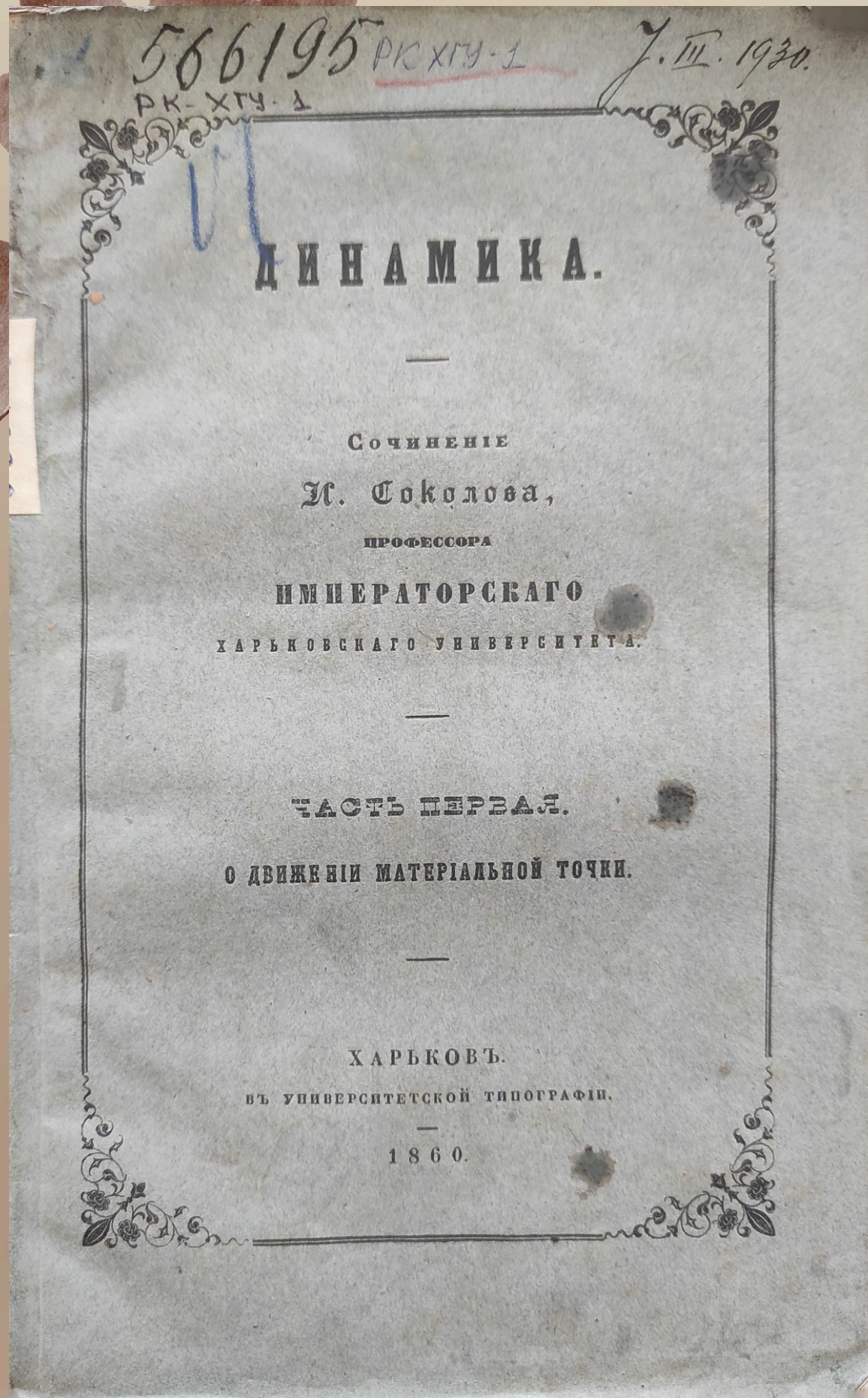
Рославський-Петровський Олександр Петрович (1816 — 1871) — статистик та історик, професор, ректор Харківського університету (1859–1862). Одним із перших почав використовувати статистичні методи при вивченні демографічних явищ. Його «Руководство к статистики» (1844 і 1856) є основним вітчизняним підручником з даної теми у 1840–1860 роках.

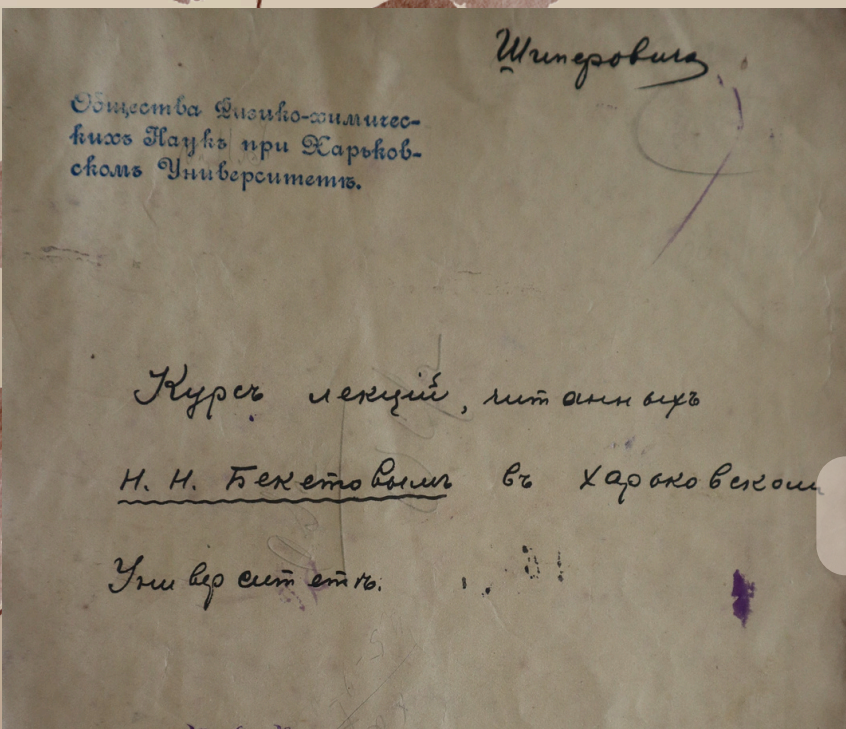
<https://escriptorium.karazin.ua/handle/1237075002/4168>

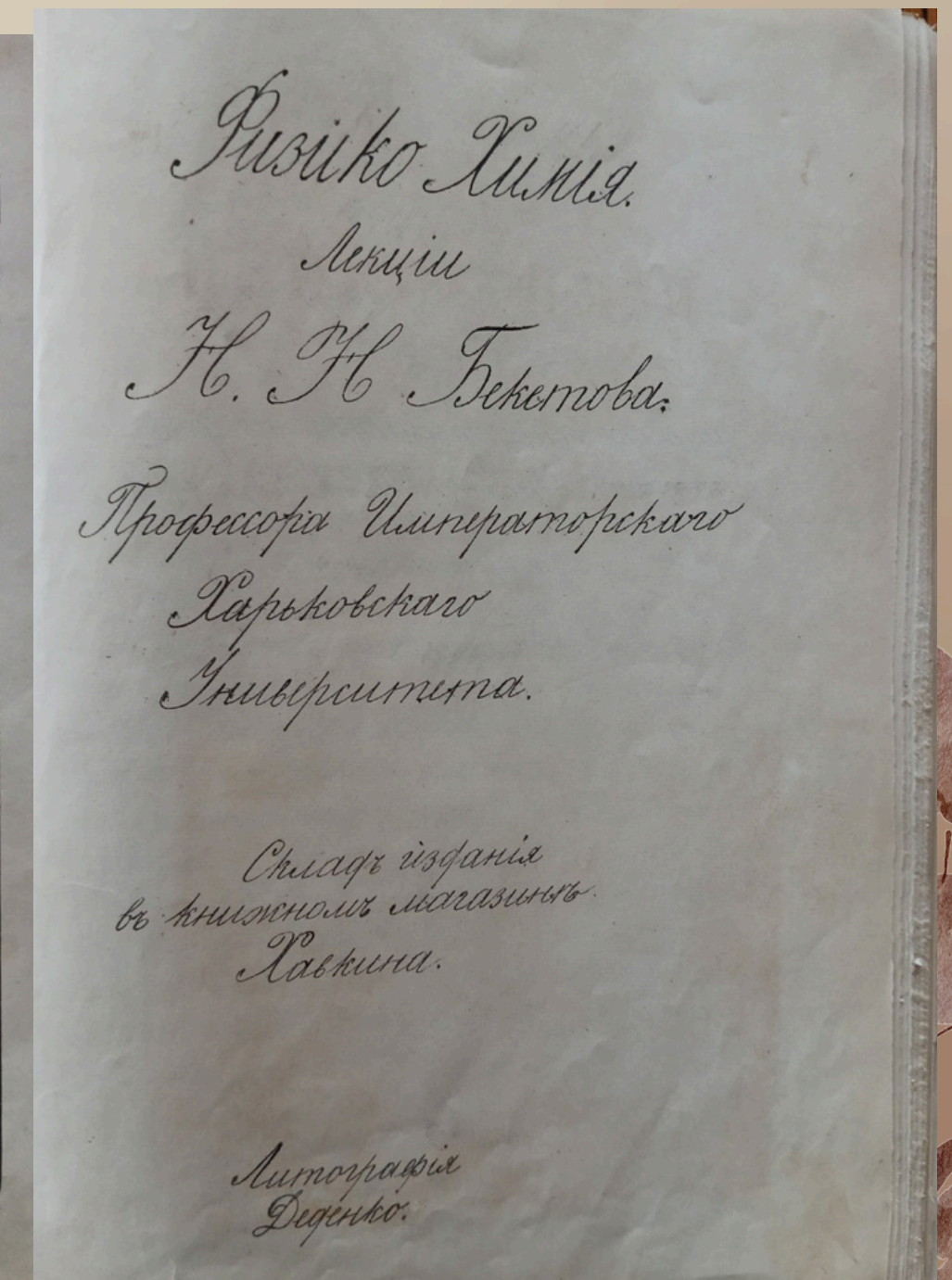
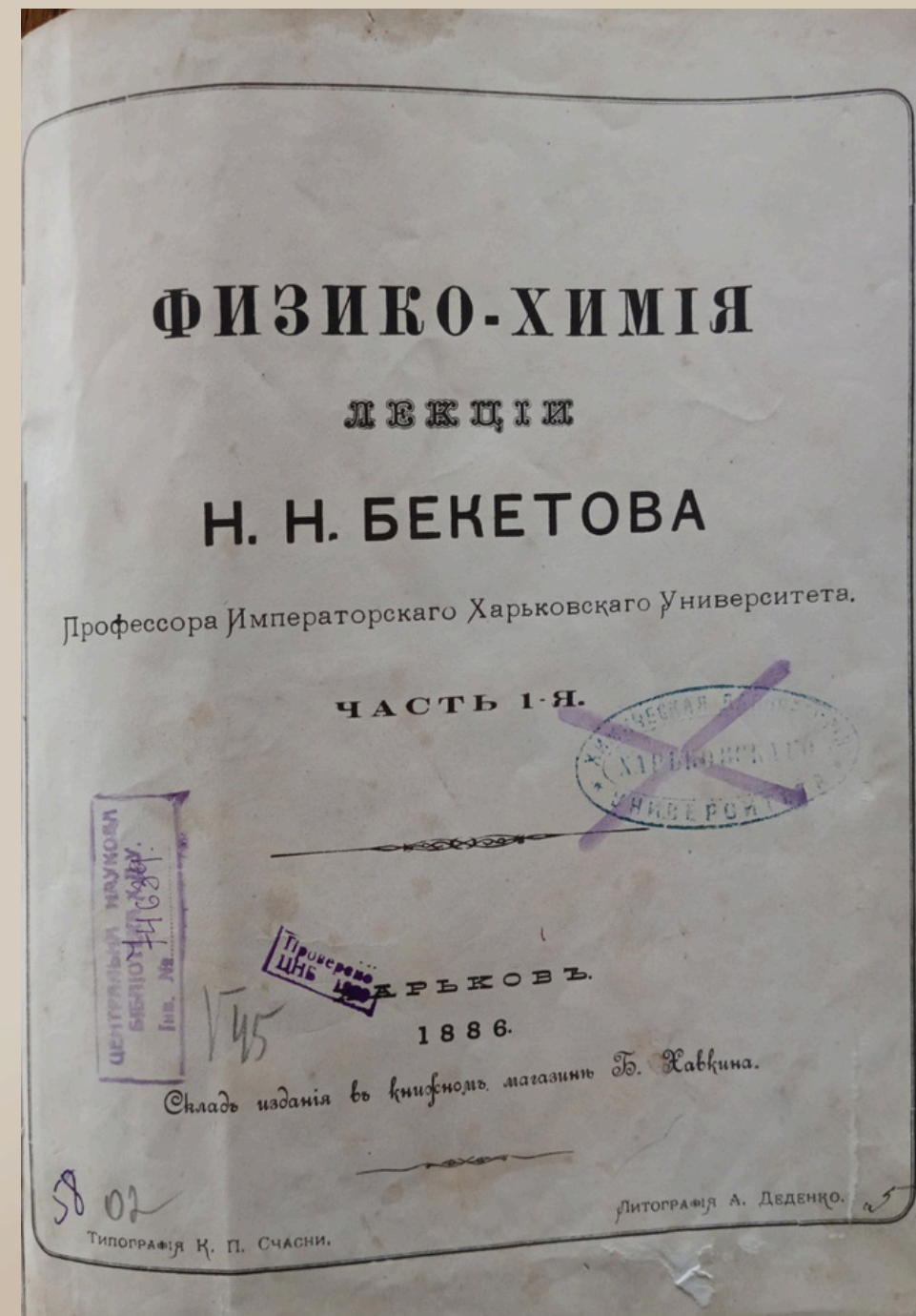
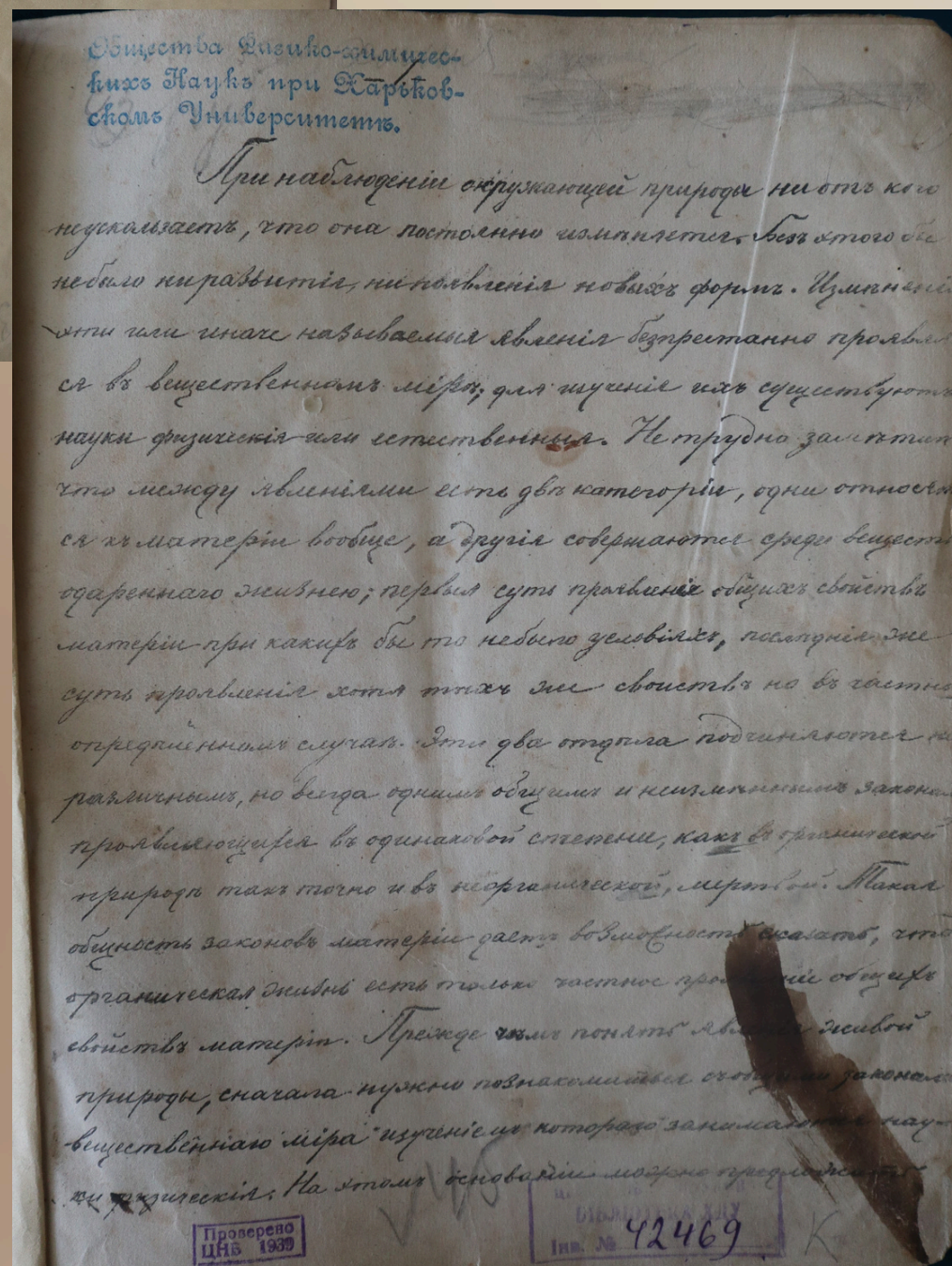
Василь Іванович Лапшин (1809–1888) — професор фізики Харківського університету. Одна з головних його праць "Опыт математического изложения физики" (1840) зберігається з цензурним білетом.

Соколов Іван Дмитрович (1812–1873) — математик, декан фізико-математичного факультету Харківського університету. У 1860 р. видав книгу «Динамика» у 2 ч. Це був один з перших вітчизняних підручників з даної тематики.

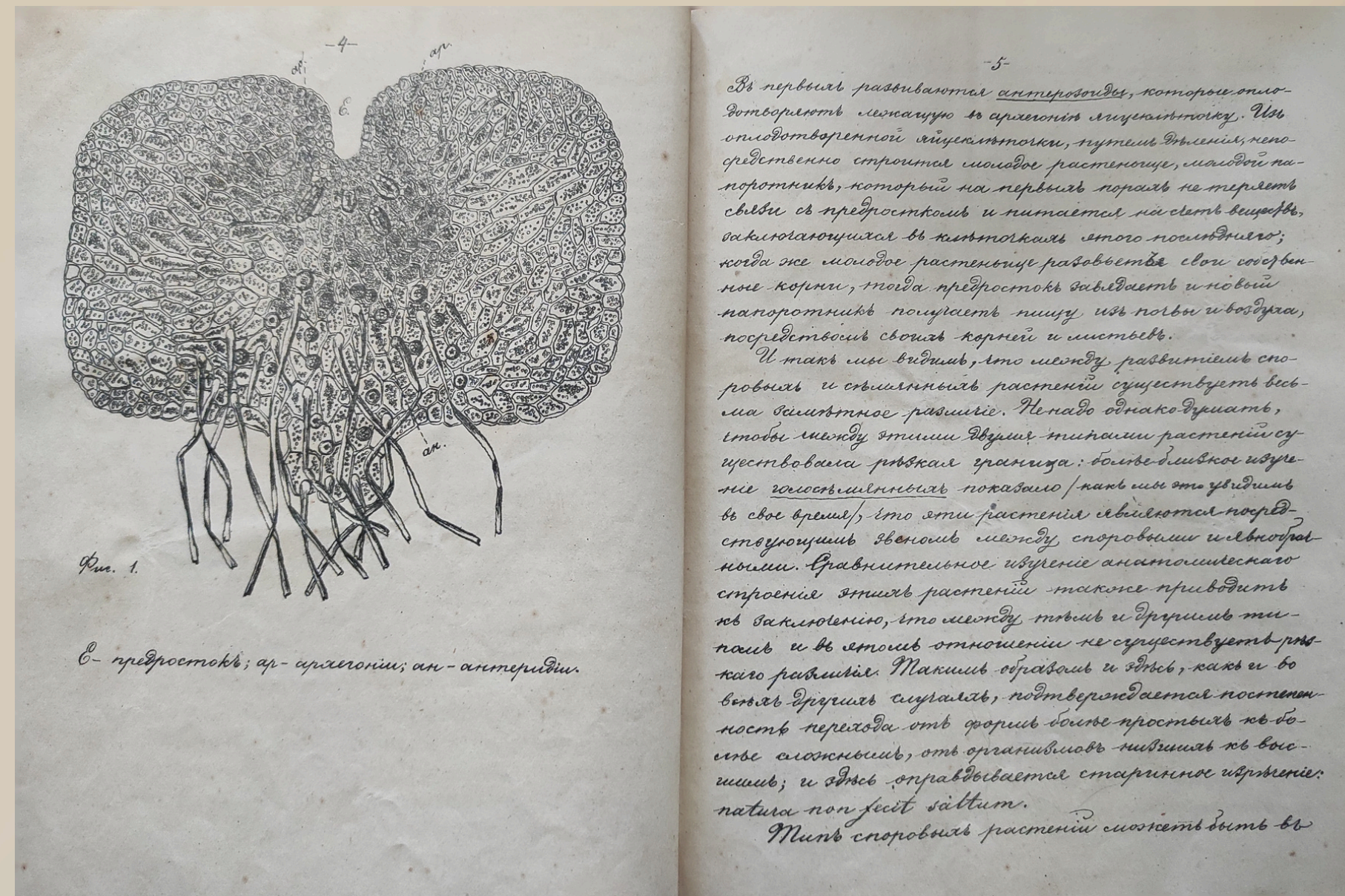
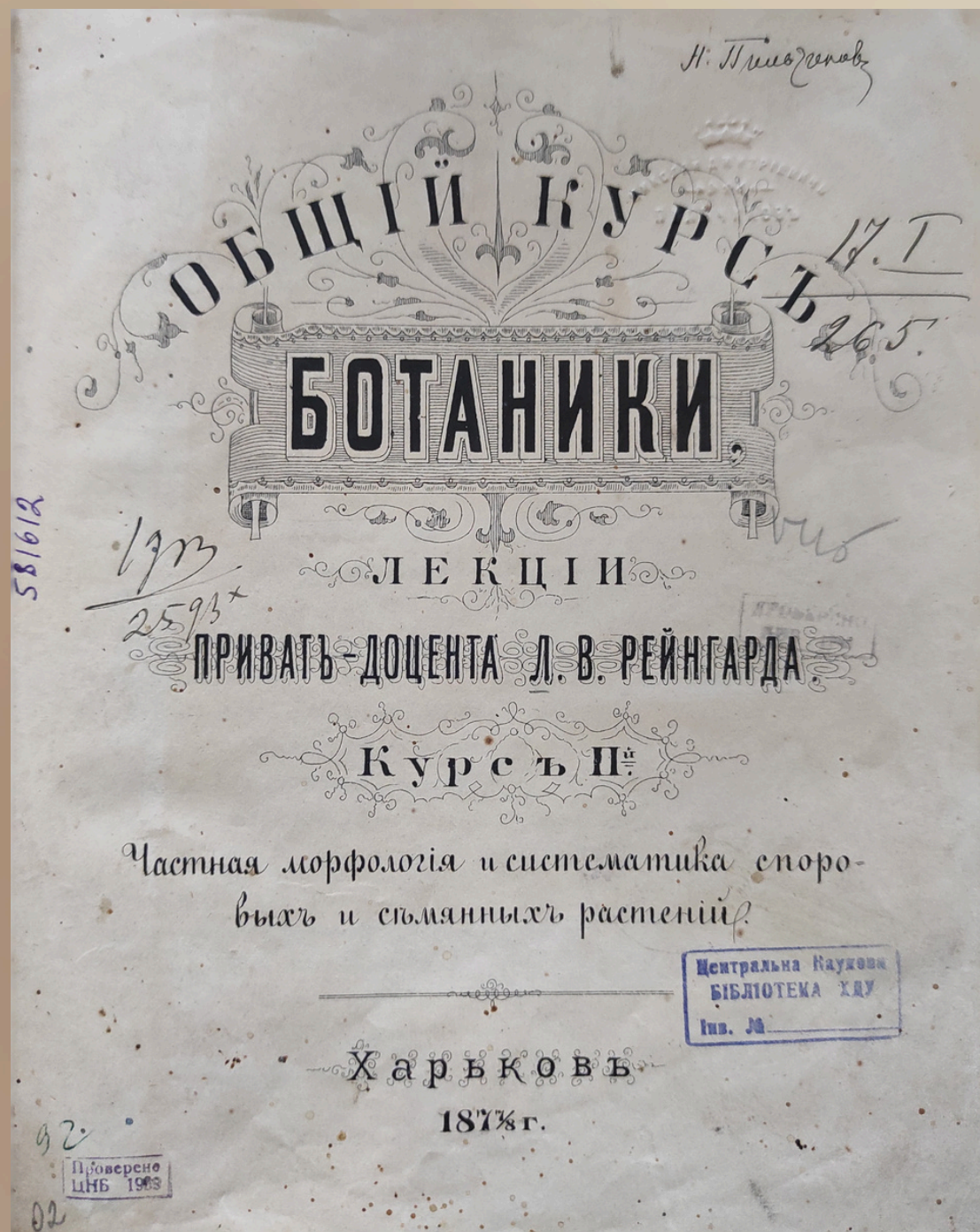

Микола Миколайович Бекетов (1827–1911) — один із засновників фізичної хімії. У 1864 році за його пропозицією було відкрито фізико-хімічне відділення, а у 1865 році у Харківському університеті був прочитаний перший у світі курс лекцій з фізичної хімії. У 1886 році вийшов перший підручник М.М. Бекетова «Физико-химия». У бібліотеці зберігається літографічне видання 1886 року.

Рейнгард Людвиг Васильович (1847–1920) — ботанік, перший обраний ректор Харківського університету (1905–1906). В університеті викладав загальний курс ботаніки.

У бібліотеці зберігається літографічне видання цього курсу за 1877–1878 рік з колекції професора Дмитра Пильчикова.

ОСНОВЫ ЗЕМЛЕВѢДѢНІЯ.

РУКОВОДСТВО

для студентовъ университета, преподавателей среднихъ учебныхъ заведеній и самообразованія.

Проф. А. Н. Краснова.

Доктора землевѣдѣнія, магистра ботаники, дѣйствительнаго члена Императорскаго Русскаго Географическаго общества, Московскаго общества любителей Естествознанія, общества Испытателей природы при С.-П.-Б., Московскомъ и Харьковскомъ университетахъ, Gesellschaft für Erkunde въ Берлинѣ, Geological Society въ Вашингтонѣ и Крымскаго Альпійскаго клуба.

ВЫПУСКЪ I.

Исторія картографіи, форма земли, распредѣленіе суши и ея строеніе.

ХАРЬКОВЪ.

Типографія Зильберберга, Рыбная ул., д. № 25-й.
1895.

ОСНОВЫ ЗЕМЛЕВѢДѢНІЯ.

РУКОВОДСТВО

для студентовъ университета, преподавателей среднихъ учебныхъ заведеній и самообразованія.

Проф. А. Н. Краснова.

Доктора землевѣдѣнія, магистра ботаники, дѣйствительнаго члена Императорскаго Русскаго Географическаго общества, Московскаго общества любителей Естествознанія, общества Испытателей природы при С.-П.-Б., Московскомъ и Харьковскомъ университетахъ, Gesellschaft für Erdkunde въ Берлинѣ, Geological Society въ Вашингтонѣ и Крымскаго Альпійскаго клуба.

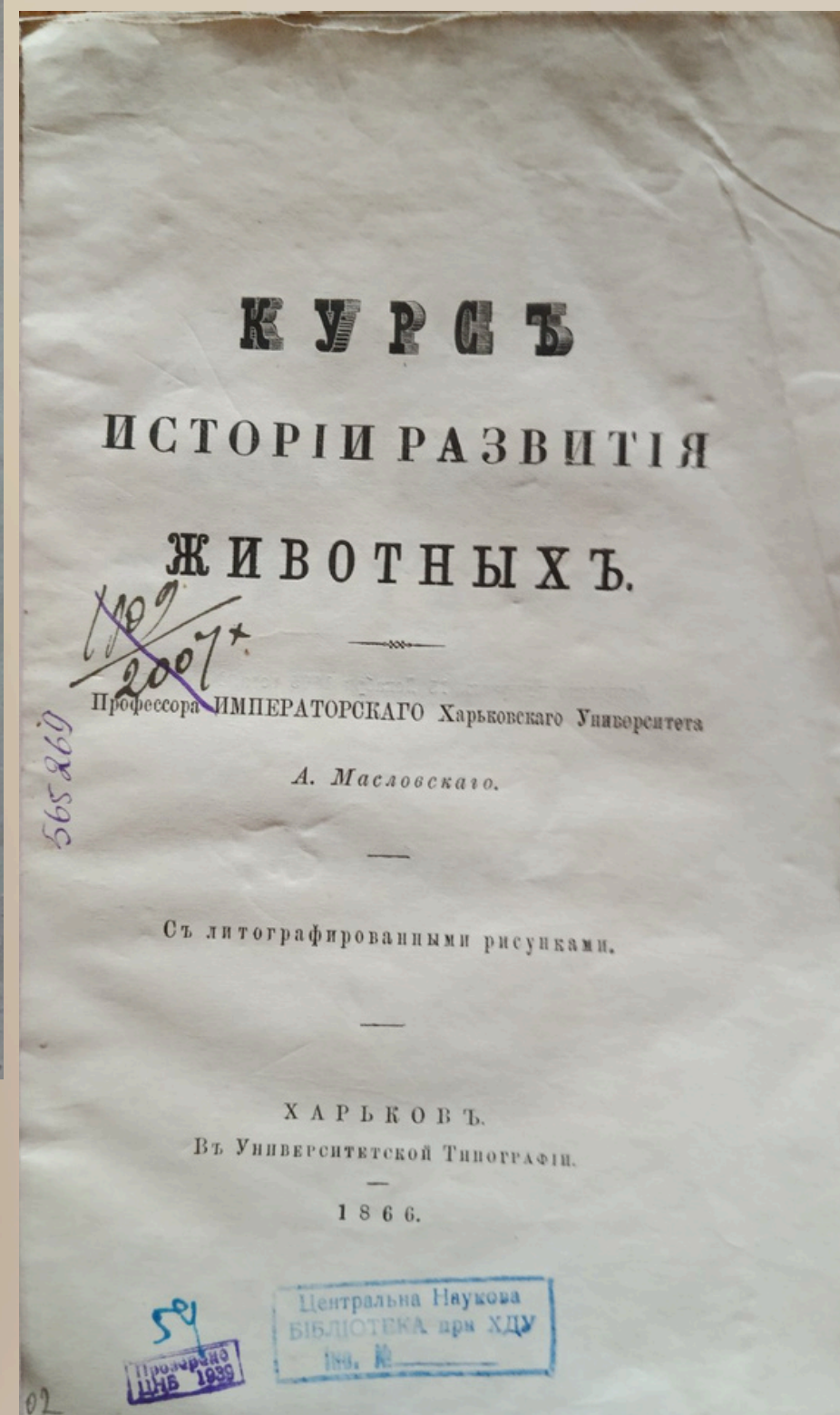
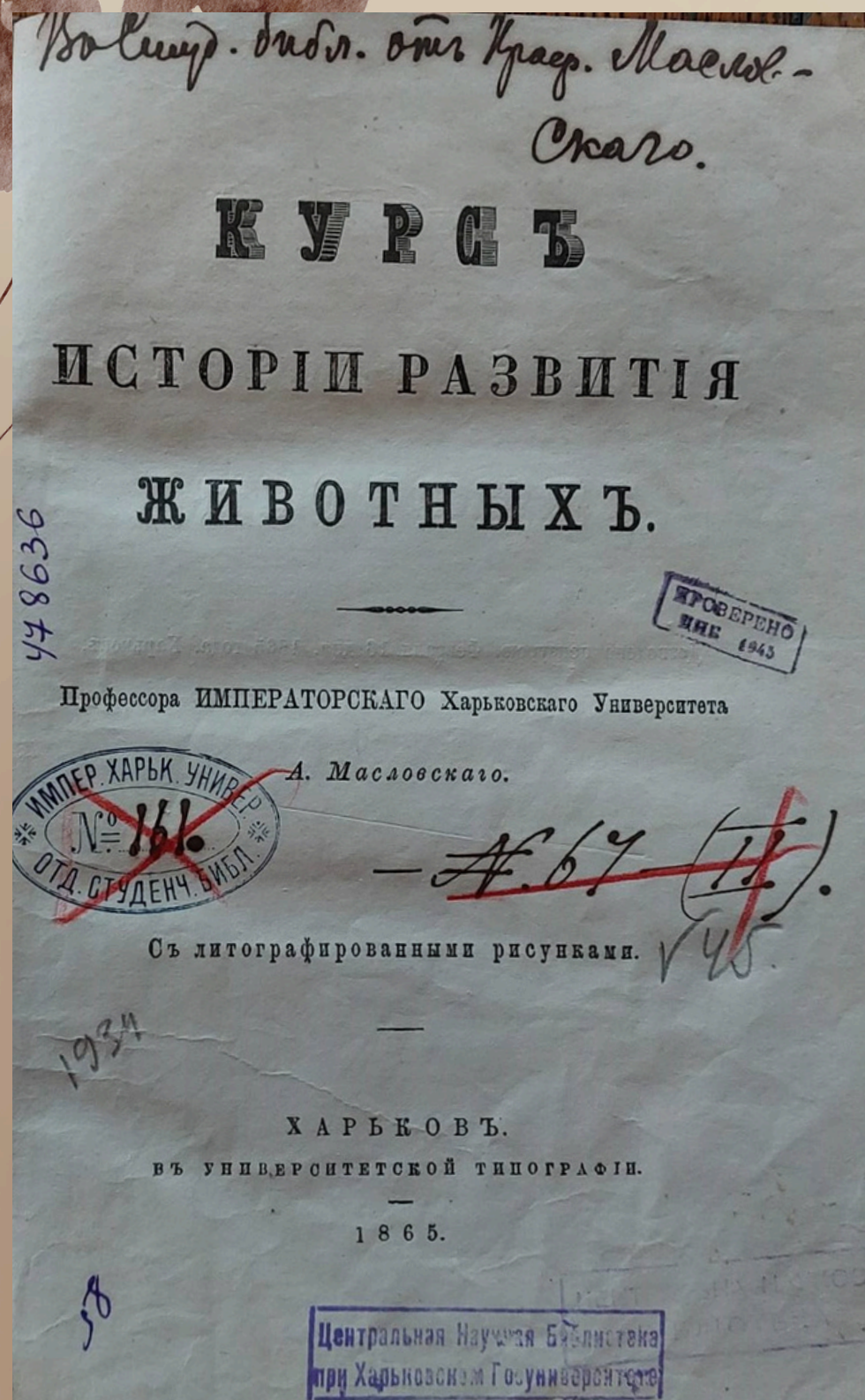
ВЫПУСКЪ II.

Атмосфера, ея дѣйствіе на сушу и море, климаты суши и явленія на морѣ, ею создаваемыя.

ХАРЬКОВЪ.

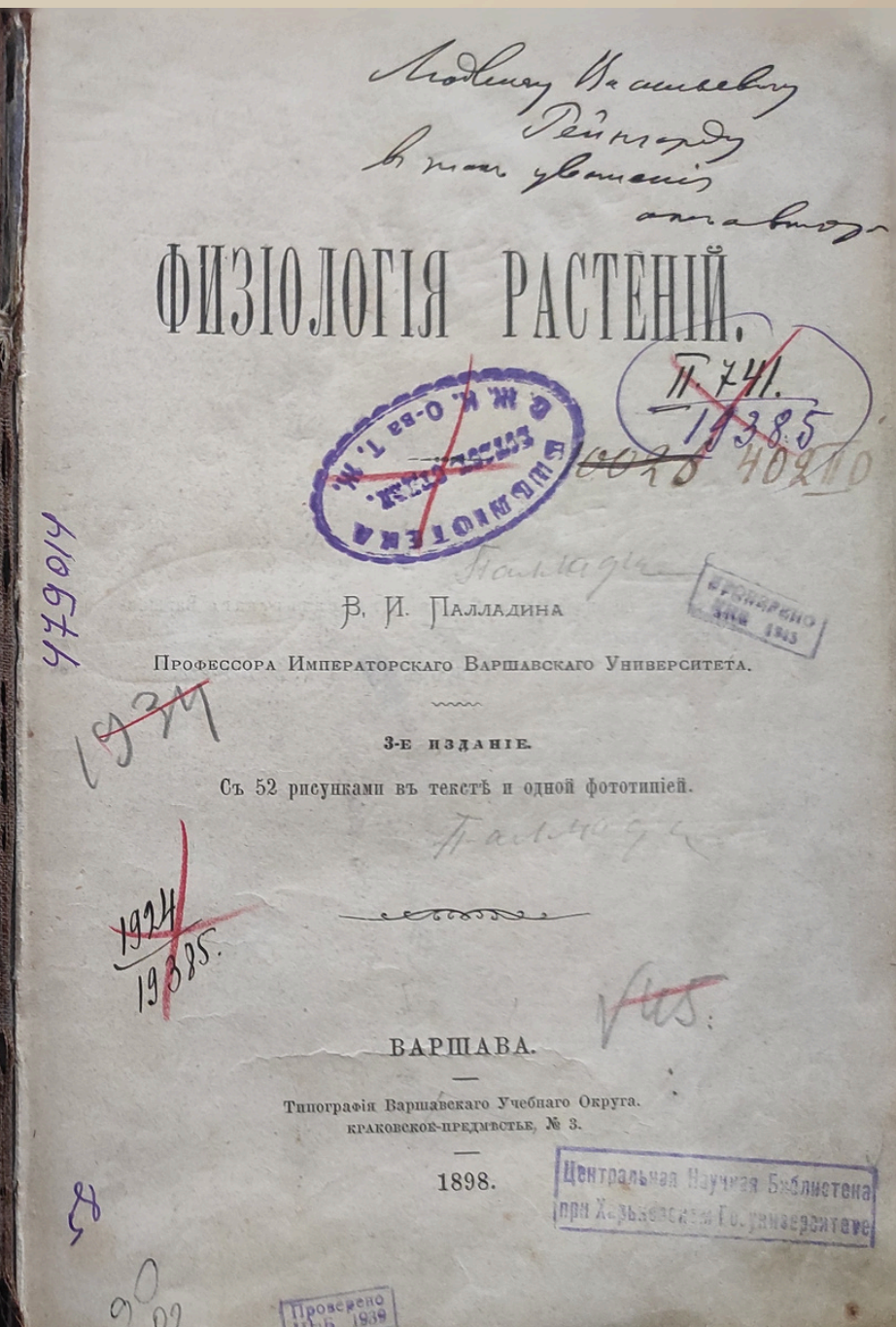
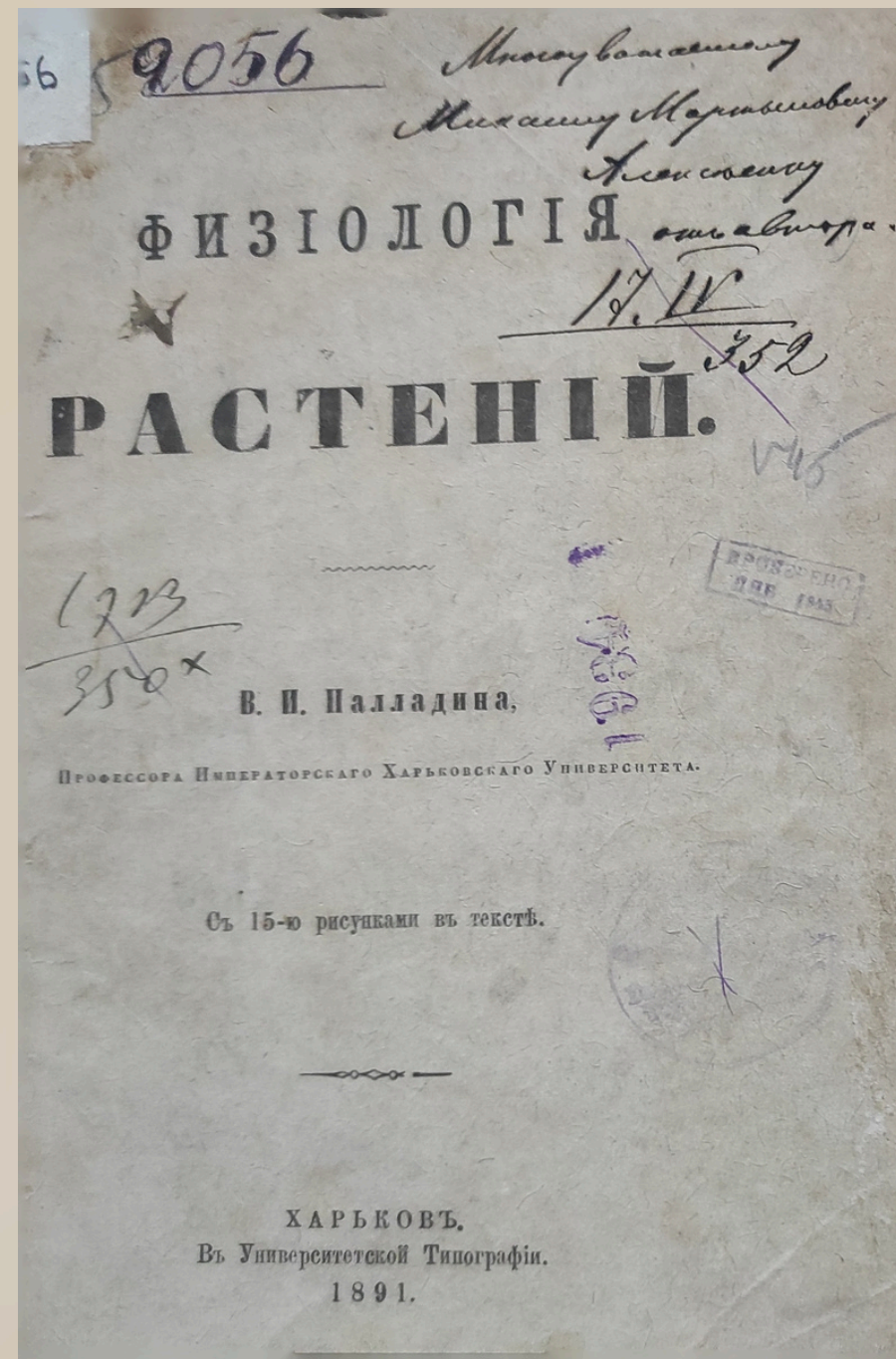
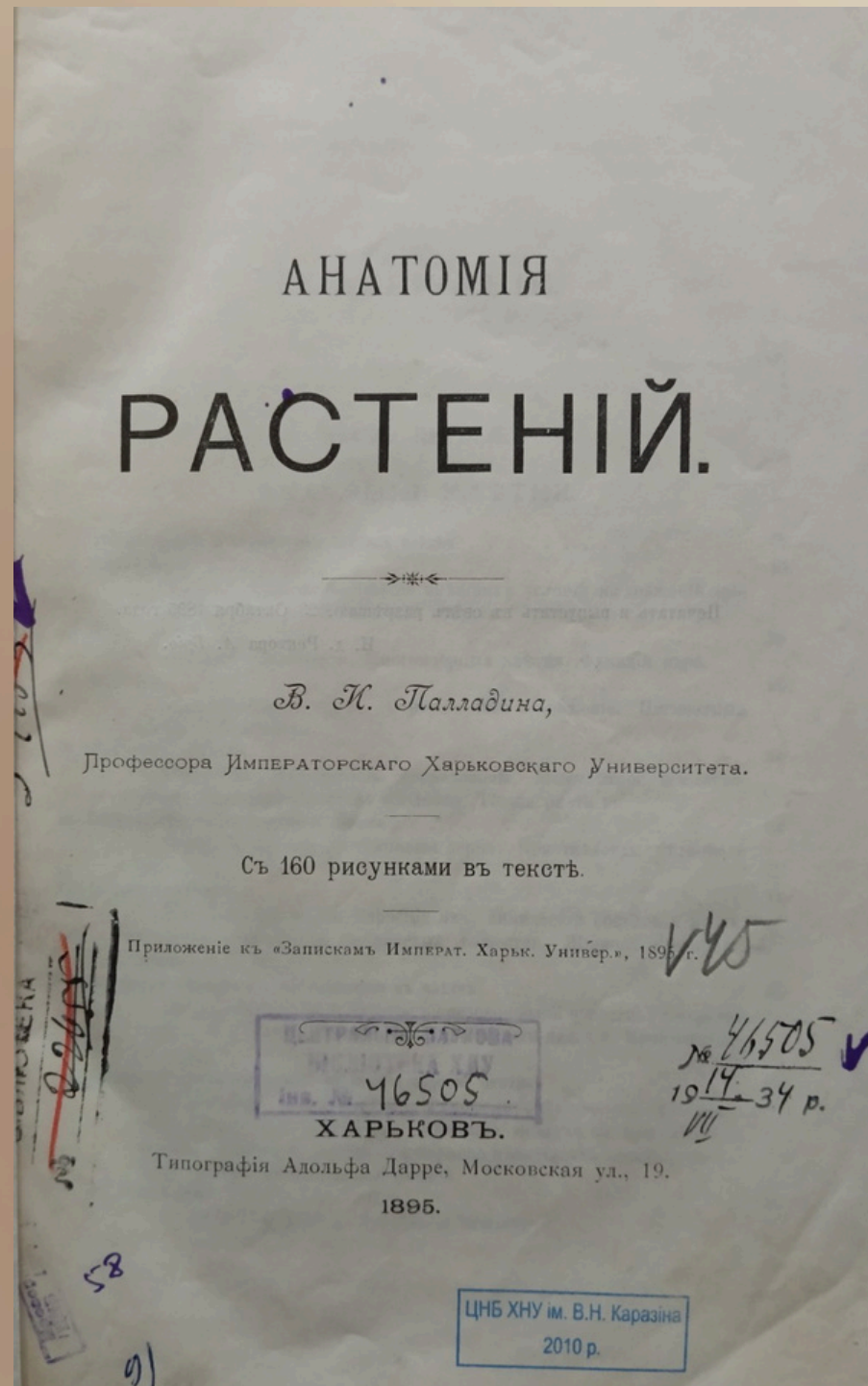
Типографія Адольфа Дарре, Московская ул., домъ № 19.
1895.

Краснов Андрій Миколайович (1862–1915)– геоботанік, ґрунтознавець, географ, мандрівник, засновник Батумського ботанічного саду. Йому належить перший вітчизняний навчальний посібник «Основи землезнавства: у 4-х т.» (1895–1898 рр.).

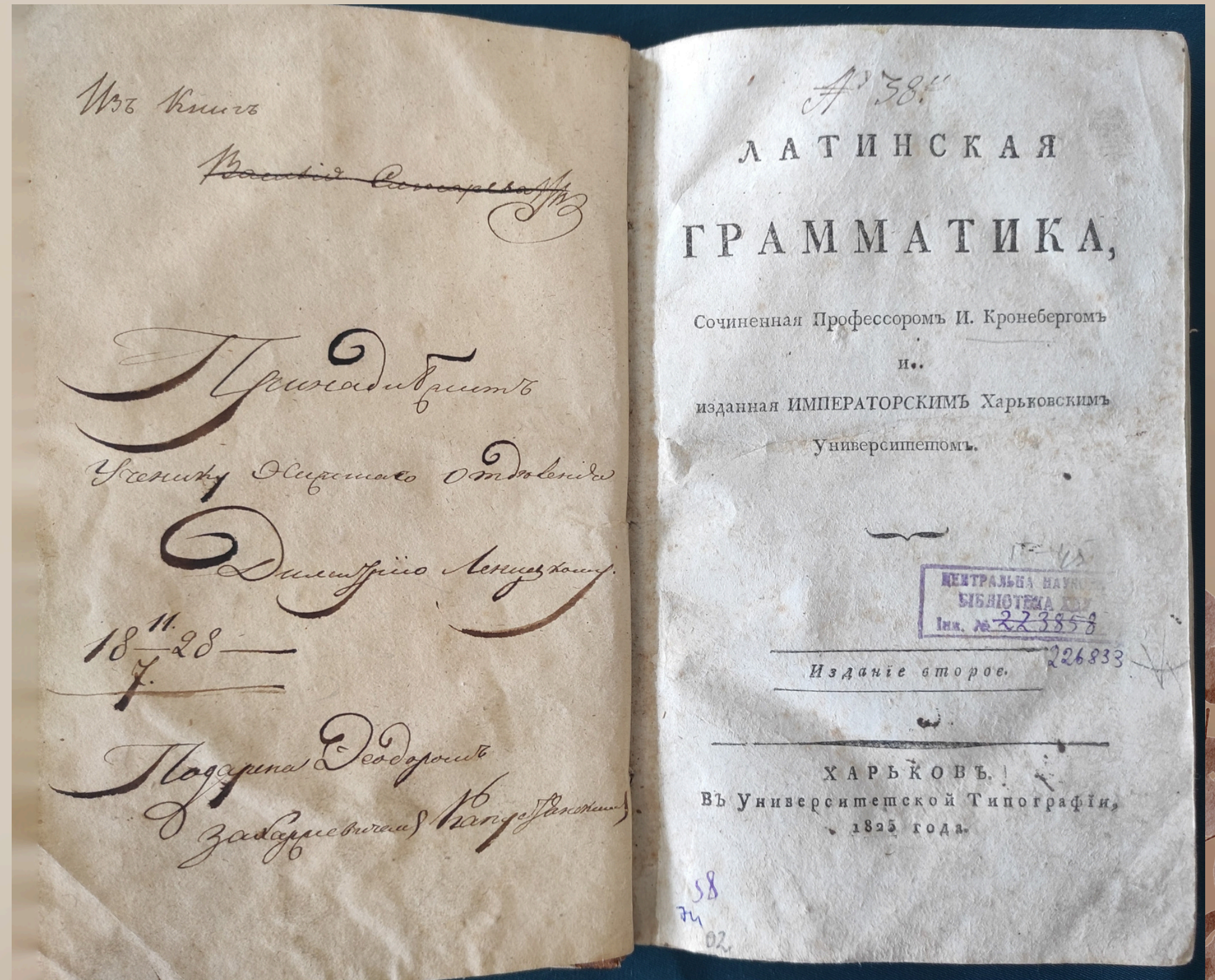
Масловський Олексій Францевич (1831–1889) – натураліст, зоолог, професор Харківського університету, автор першого вітчизняного підручника «Курс истории развития животных» у 2 ч. (1865–1866). Книга зберігається з автографом автора.

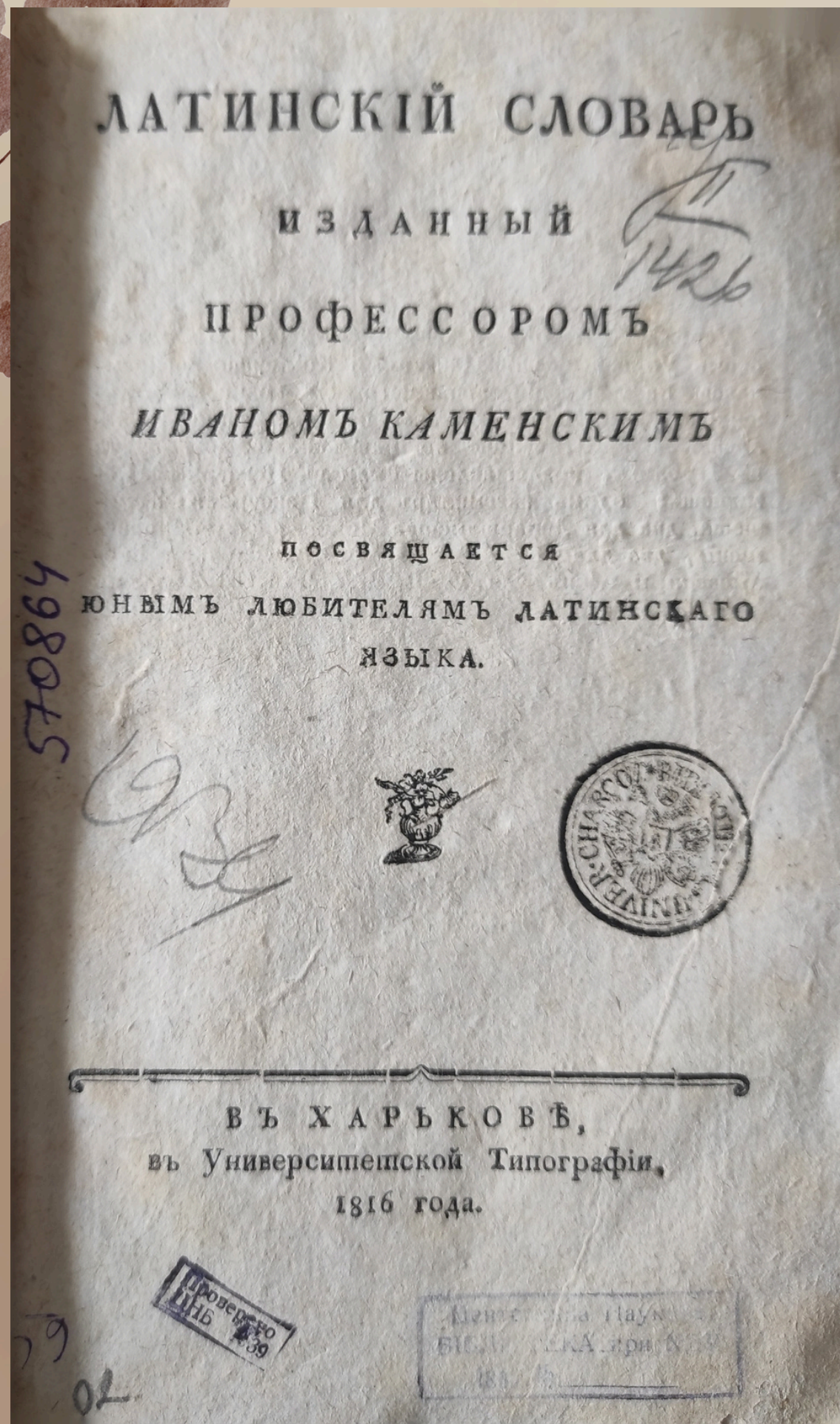
Володимир Іванович Палладін (1859–1922), ботанік та біохімік, засновник кафедри анатомії та фізіології рослин. За час роботи у Харківському університеті видав два підручники "Физиология растений" (1891) та "Анатомия растений" (1895). Ці книги містили багато нової інформації про останні досягнення в галузі фізіології та анатомії рослин. Підручники багаторазово перевидавалися та були перекладені багатьма іноземними мовами. У бібліотеці зберігаються з автографом автора.

У ХІХ столітті важливу роль у навчанні відігравали підручники з латинської мови. Використовувалися як перекладені підручники, так і створені на основі європейських зразків.

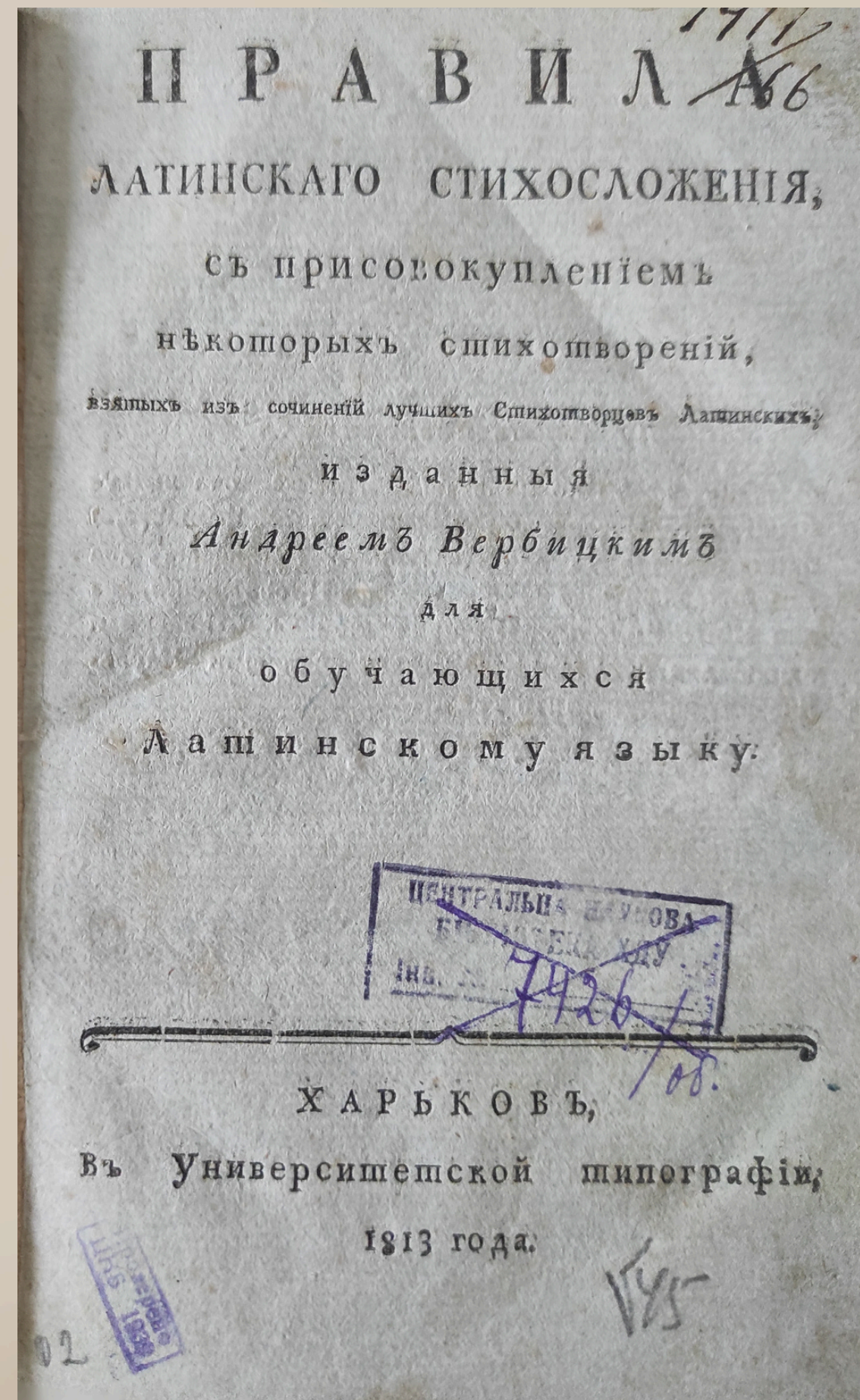
Кронеберг Іван Якович (1788–1838) — філолог, ректор Харківського університету (1826—1829; 1833—1836). Його підручник "Латинская граматика" (1820) широко використовувалася як у середній, так і вищій школі, а «Латинский словарь» (1816) було перевидано 8 разів. Останній у 1876 р. У центральній науковій бібліотеці Харківського університету зберіглося по кілька примірників з семи видань "Словника" І. Кронеберга.

Каменський Іван Петрович (1773–1819) – лікар, професор Харківського університету. У 1810–1819 роках очолював кафедру акушерства, жіночих та дитячих хвороб. Автор оригінальної праці про проникаючу виразку шлунка. У 1816 році він видав «Латинский словарь, посвященный юным любителям латинского языка».

Вербицький Андрій
Андрійович (1788–1859),
український учений, літератор
і педагог. Видавав перші в
Україні календарі. Автор
підручника з латинського
віршування.

У ХІХ столітті підручники відігравали ключову роль в університетській освіті. Це був період, коли наука й освіта переживали суттєвий розвиток, що вимагало систематизації знань і доступу до наукової інформації. Завдяки підручникам формувалися академічні традиції та термінологія, яка зберігалася і передавалася з покоління в покоління. Таким чином, у ХІХ столітті підручники стали незамінним інструментом в університетській освіті, сприяючи систематизації знань, стандартизації освітнього процесу та доступності наукової інформації.

Віртуальну виставку підготували
працівники ЦНБ Байрамова Каріна та
Азаренкова Олександра

У виставці використані матеріали
з наступних ресурсів:

<https://escriptorium.karazin.ua/home>

